

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA BOHEMISTIKY

**Srovnání poezie J. H. Krchovského, Karla Hlaváčka
a Františka Gellnera**

(Comparison of poetic work by J. H. Krchovský, Karel Hlaváček
and František Gellner)

Bakalářská diplomová práce

Lucie Meluzínová

Česká filologie – Filmová věda

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „Srovnání poezie J. H. Krchovského, Karla Hlaváčka a Františka Gellnera“ vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce, panu prof. PhDr. Lubomíru Machalovi, CSc., za věnovaný čas a cenné připomínky a komentáře.

Obsah

1	Úvod	6
2	J. H. Krchovský	8
3	J. H. Krchovský v českém literárním kontextu	9
4	Poezie J. H. Krchovského	10
4.1	Formální výstavba poezie J. H. Krchovského	10
4.2	Tematická a motivická rovina poezie J. H. Krchovského	14
4.2.1	Pointa	14
4.2.2	Smrt, nihilismus, sebevražda	15
4.2.3	Sebeprezentace lyrického subjektu	16
4.2.4	Motiv zrcadla, transcendentní svět a další prostředí	17
4.2.5	Alkohol	18
4.2.6	Ženy a sexualita	18
4.2.7	Autorova stylizace	19
5	Dekadence	21
5.1	Moderní revue	22
6	Karel Hlaváček	22
7	Poezie Karla Hlaváčka	24
7.1	Formální výstavba poezie Karla Hlaváčka	24
7.2	Tematická a motivická stránka poezie Karla Hlaváčka	28
7.2.1	Hudební motivy	28
7.2.2	Marnost a vzpoura	28
7.2.3	Sebeprezentace lyrického subjektu	29
7.2.4	Časoprostor	30
7.2.5	Autorova stylizace	31
7.3	Výsledek komparace poezie Karla Hlaváčka a J. H. Krchovského	31

8	Anarchističtí buřiči.....	33
9	František Gellner.....	33
10	Poezie Františka Gellnera.....	35
10.1	Formální výstavba poezie Františka Gellnera	35
10.2	Tematická a motivická rovina poezie Františka Gellnera.....	38
10.2.1	Depoetizace.....	38
10.2.2	Zklamání a životní nenaplněnost.....	39
10.2.3	Ironie.....	41
10.2.4	Sebeprezentace lyrického subjektu	41
10.2.5	Pointa	42
10.2.6	Časoprostor a motiv alkoholu	43
10.2.7	Vztah k ženám a erotické motivy.....	44
10.3	Výsledek komparace poezie Františka Gellnera a J. H. Krchovského	45
11	J. H. Krchovský – Neodekadent?.....	47
12	Závěr.....	50
13	Anotace.....	51
14	Resumé	53
15	Seznam použité literatury.....	54

1 Úvod

V této bakalářské práci se budu zabývat básnickým dílem J. H. Krchovského, který se díky své originální poetice stal jedním z nejznámějších a nejčtenějších současných českých autorů poezie. Pro jeho texty plné smutku, marnosti a nihilismu je příznačné především striktní dodržování pravidel tradičního metra a pravidelné rýmové struktury. Kvůli povaze svých veršů bývá mnohdy považován za pokračovatele Karla Hlaváčka, a jeho poezie je tak často označována pojmem „neodekadence“. Ovšem především díky ironickému tónu a vypointovanosti svých básní bývá často spojován také s poezií Františka Gellnera.

Ve své práci se nejprve zaměřím na Jiřího Hásku, který v literárním a hudebním světě vystupuje pod pseudonymem J. H. Krchovský. Ve zkratce uvedu životopisná fakta a zařadím jeho literární dílo do kontextu české. Následně budu analyzovat poezii J. H. Krchovského – zaměřím se jak na formální výstavbu básní, tak na jejich tematický a motivický plán, který budu zároveň i interpretovat. Při svém rozboru budu vycházet ze sbírky *Básně sebrané* (2010), která téměř kompletně shrnuje tvorbu J. H. Krchovského publikovanou do roku vydání tohoto souboru. V souvislosti s poezií J. H. Krchovského se také budu zabývat termínem „neodekadence“.

V další části své bakalářské práce se budu věnovat Karlu Hlaváčkovvi, přednímu představiteli české dekadence. Budu postupovat obdobně jako u J. H. Krchovského, nejdříve ho zařadím do kontextu české literatury a poté se zaměřím na formu jeho básnické tvorby a analyzuji a interpretuji její nejčastěji se opakující témata a motivy. Vycházet budu ze sbírek *Mstivá kantiléna* a *Pozdě k ránu*, které jsou zahrnuty v souborné sbírce *Básně* (1975). Výsledky své analýzy budu průběžně komparovat s výsledky svého rozboru díla J. H. Krchovského za účelem zjištění, ve kterých aspektech se jejich básnická tvorba podobá a ve kterých se liší.

Stejně tak budu postupovat i v následující části, kdy se zaměřím na básnickou tvorbu představitelů anarchistických buřičů Františka Gellnera. Nejprve ho zařadím do českého literárního kontextu a poté jeho básně ze sbírek *Po nás at' přijde potopa!* a *Radosti života* podrobím analyticko-interpretativní reflexi. Vycházet budu ze souhrnné sbírky *Básně* (1972). Výsledky tohoto rozboru budu rovněž průběžně komparovat s výsledky své analýzy díla J. H. Krchovského.

Cílem mé bakalářské práce je na základě této komparace dospět k závěru, zda a jaké styčné body má poezie J. H. Krchovského s tvorbou dekadenta Karla Hlaváčka a buřiče

Františka Gellnera, respektive určit, se kterým z uvedených tvůrců J. H. Krchovský typologicky rezonuje intenzivněji. V neposlední řadě se také pokusím odpovědět na otázku, zda je zaužívané používání pojmu „neodekadence“ při charakteristice jeho básnické tvorby korektní a opodstatněné.

2 J. H. Krchovský

Jiří Hásek se narodil 22. dubna 1960 v Praze.¹ Část svého dětství prožil v Brně, kam jezdil se svou sestrou na prázdniny k babičce, jejíž poněkud výstřední osobnost na něj měla podstatný vliv.²

Hásek měl velký odpor ke školskému vzdělávání, který se u něj projevoval již na základní škole. Své školní povinnosti vždy velmi zanedbával, což mělo samozřejmě vliv na jeho prospěch. „Přetrpěl jsem to, protože jsem neměl žádnou jinou volbu. Holt jsem tam chodit musel, tak jsem tam chodil.“³ Studovat na střední škole se poté pokusil pouze na přání svých rodičů, kteří mu vybrali zednický obor s maturitou. Na této škole však strávil pouze první rok.⁴

V té době se totiž začal zajímat o big beat a o vše, „co nešlo s tehdejší dobou“. Svůj zájem demonstroval i prostřednictvím svého zevnějšku, kvůli kterému měl mnohdy problémy ve škole, což se pak začalo podepisovat na jeho psychice. Jeho psychické problémy byly tak vážné (mimo jiné začal v podstatě držet hladovku), že se jeho rodiče rozhodli pro hospitalizaci na psychiatrické klinice.⁵

Během několika následujících let byl Hásek v psychiatrické léčebně hospitalizovaný hned několikrát, jeho léčba však nebyla nikterak úspěšná. Protože nebyl schopen fungovat v běžném zaměstnání, byl mu v roce 1977 přiznání invalidní důchod. Tehdy měl být pouze provizorním řešením, především z toho důvodu, aby se Hásek vyhnul trestnímu stíhání za příživnictví, ovšem nakonec mu zůstal natrvalo.⁶

V tu dobu začal psát své první básně a také se začal začleňovat do pražské undergroundové společnosti. Tehdy na něj měla velký vliv především osobnost Egona Bondyho.⁷

Mezi léty 1978 a 1989 byla tvorba J. H. Krchovského šířena pomocí strojopisných opisů mimo samizdatové edice. Později své básně autor publikoval v samizdatových časopisech,

¹ Jiří H. KRCHOVSKÝ. In: Slovník české literatury po roce 1945 [online].

² BALAŠTÍK, Miroslav. Literatura v čase lovců: rozhovory se spisovateli 1995-2015. Brno: Host, 2015, s. 28.

³ TRÁVNÍČEK, Jiří. Knihy a jejich lidé. Host, 2013, s. 196.

⁴ Tamtéž, s. 198.

⁵ Tamtéž, s. 199.

⁶ Tamtéž, s. 202.

⁷ Tamtéž, s. 203.

jako byly např. Fragment K nebo Revolver Revue, a staly se také součástí několika samizdatových sborníků.⁸

J. H. Krchovský vstoupil do oficiálně publikované literatury výborem utvořeným ze samizdatových sbírek, který nese název *Noci, po nichž nepřichází ráno* (1991)⁹, za nějž získal v roce 1992 Cenu Revolver Revue. Básně z jeho dalších samostatně publikovaných sbírek (jmenovitě např. *Leda s labutí, Procházka urnovým hájem, Zamilovaný dement* či *Valčík s mým stínem*) později vyšly souborně ve sbírce *Básně sebrané* (2010). Zatím poslední dvě básnické sbírky J. H. Krchovského byly publikovány v roce 2015, jedná se o básnický cyklus *Tak ještě jedno jaro tedy* a sbírku *Já už chci domů*.¹⁰

Jeho zatím posledním literárním počinem je kniha próz *Jakoby... - Als ob*, která vyšla ve dvojjazyčném vydání (česky a v německém překladu) v roce 2020.

J. H. Krchovský zároveň působí v hudební rockové kapele Krch-off band, jejíž repertoár se skládá ze zhudebněných básní autora. On sám v ní zpívá a hraje na kytaru. Skupina dosud vydala dvě alba – *Naposled* (2008) a *Jakože vůbec nic* (2015).¹¹

Autor v současné době žije střídavě v Praze a v Brně.¹²

3 J. H. Krchovský v českém literárním kontextu

Básnické dílo J. H. Krchovského řadíme k tvorbě autorů bývalého českého undergroundu jako jsou především Jáchym Topol, Luděk Marks, Petr Placák a Vít Kremlička. Jejich básně spojuje autentický pohled na realitu bez jakéhokoli přikrášlování a kritika a opovržení namířené vůči společenským normám.¹³

Mnoho autorů z tohoto okruhu se odvrátilo od všeobecně přijímaného pojetí básně jakožto „okouzleného lyrického zpěvu“ a odmítlo roli „neprakticky zasněného poety se sklonem k naivní oslavě čehokoli“. Tito básníci se naopak snažili prostřednictvím svých veršů zachytit stinné stránky kruté reality, které k lidskému životu patří. Pro své

⁸ Jiří H. KRCHOVSKÝ. In: Slovník české literatury po roce 1945 [online].

⁹ MACHALA, Lubomír et al. Panorama české literatury (2) po roce 1989. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub), s. 79.

¹⁰ Jiří H. KRCHOVSKÝ. In: CzechLit.cz [online].

¹¹ J. H. Krchovský & Krch-off band. In: Bandzone.cz [online]. [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://bandzone.cz/krchoff?at=albums>

¹² Jiří H. KRCHOVSKÝ. In: Slovník české literatury po roce 1945 [online].

¹³ HRUŠKA, Petr, ed. V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha: Academia, 2008, s. 52.

básně záměrně volili neobvyklá, tabuizovaná témata a využíváním mnoha různých prostředků, jako jsou např. ironie, sebeironie, sarkasmus, ale také různá stylizační gesta, mystifikační postupy a jazykové hry, se snažili osvobodit poezii od onoho „básnického patosu“.¹⁴

Poezie J. H. Krchovského se však od tvorby většiny autorů této skupiny mírně liší, a to především svou apolitičností, ale také tím, jakým způsobem autor ve svých verších oživuje poetiku básníků české dekadence a anarchistických buřičů a kombinuje ji s prvky totálního realismu poezie Egona Bondyho.¹⁵

Pro básnickou tvorbu J. H. Krchovského a Ludřka Markse se mnohdy užívá také označení „neodekadence“. Důvodem je nápadná motivická podobnost jejich básní s básněmi dekadentů, jejichž klíčovými motivy jsou rovněž motivy zániku a zmaru. Oba autoři navíc užívají ve svých básních pravidelné, melodické veršové struktury.¹⁶ Opodstatněním užívání pojmu „neodekadence“ ve spojitosti s poezií J. H. Krchovského se budu více zabývat později v samostatné kapitole.

4 Poezie J. H. Krchovského

4.1 Formální výstavba poezie J. H. Krchovského

V poezii J. H. Krchovského je možné zaznamenat jistý vývoj. Autor své rané básně psal volným veršem, avšak postupem času od něj upustil a přiklonil se k sylabotónismu. Jeho básně tak dostaly pravidelný rytmus, jsou normovány počtem slabik ve verši a pravidelným střídáním slabik přízvučných a nepřízvučných. Nabyly také ustálené podoby – jedná se většinou o texty kratšího rozsahu, nejčastěji o čtyřverší, případně o dvoustrofové básně o osmi verších. Delší či jinak členěné texty jsou méně obvyklé.

¹⁴ HRUŠKA, Petr, ed. V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha: Academia, 2008, s. 53.

¹⁵ Tamtéž, s. 97.

¹⁶ Tamtéž.

Nejvíce užívaným metrem je třídobý daktyl.

Život je předpeklím na cestě do ráje

– U U | – U U | – U U | – UU

a tam chci; nečekám, až hudba dohraje

– U U | – UU | – U U | – UU

– že není kam dál jít? A právě proto jdu

– UU | – U U | – U U | – U U

abych tu setrval i po svém odchodu¹⁷

– U U | – UU | – U U | – U U

Kromě daktylu básník často používá daktylotrochej, tedy daktyl doplněný o dvoudobý trochej.

Všechno spí, v jediném okně se nesvíí

– U U | – UU | – U U | – UU

jen moje absence zůstává bdělá

– UU | – U U | – UU | – U

jedině s ní to jde. – Od pěti k desíti...

– UU | – U U | – UU | – UU

přítomnost? Co to je? Jak se to dělá?¹⁸

– U U | – U U | – U U | – U

¹⁷ KRCHOVSKÝ, J. H. Básně sebrané. Brno: Host, 2010, s. 170.

¹⁸ Tamtéž, s. 302.

V básních J. H. Krchovského je možné nalézt všechny druhy rýmů, avšak nejčastěji se v nich vyskytuje rým střídavý (ABAB) a rým sdružený (AABB). Pokud se text skládá z více než čtyř veršů, často dochází k jejich vzájemné kombinaci nebo k jejich kombinování s jiným druhem rýmu, např. s rýmem přerývaným (ABCB).

Vlhkem mi zavoněl magický říjen	A
vítr dnes vyje jak sbor smečky hyen	A
ulicí honí se spadané listy	B
i svíčky na hrobech blikají místy	B
... slyším, jak ze síně ke mně skrz hroby	C
plazí se do mlhy Fibichův Poém	D
dupám si do taktu raz dva tři doby	C
– komusi dávají poslední sbohem... ¹⁹	D

V několika básních se uplatňuje také rým tirádový (AAAA).

Moucha se topí v pivu nedopitém	A
nečinně potácím se pustým bytem	A
nejenom k lidem, ale k sobě item	A
cítím jen odpor, odpor se soucitem ²⁰	A

¹⁹ KRCHOVSKÝ, J. H. Básně sebrané. Brno: Host, 2010, s. 57.

²⁰ Tamtéž, s. 234.

Autor ve svých verších mnohdy prostřednictvím rýmů vytváří nevšední kombinace slov, jejichž spojením dochází k posílení nebo posunutí jejich významu a ke zvýraznění hlavní myšlenky básně.

A dál už nechci hrát! O všechno... O pár let

nebude vítězů. Hra – „raison d'être“ ...

i když se nedívám, vidím vám do karet

všem zbyde nakonec jen Černý Petr²¹

Užitím existenciálního pojmu „raison d'être“ ve spojitosti se symbolem prohry v dětské karetní hře „Černý Petr“ básník podtrhuje tragické vyznění textu. Toto spojení v podstatě definuje pointu celé básně, obdobně to funguje např. i u rýmů „jejich vrata – persona non grata“²² či „theatrum mundi – okolo kundy“²³.

Poezie J. H. Krchovského je obecně plná protikladů. Autorovo striktní dodržování uzavřené formy básní kontrastuje s významovou otevřeností veršů. Často zde také dochází ke střetu vysokého a nízkého, a to jak na rovině stylistické, tak na rovině jazykové.²⁴ Básník mnohdy užívá nespisovných výrazů a vulgarismů společně v kombinaci s knižními, básnickými či zastaralými výrazy, např. s přechodníky („hrob svůj mrdaje“²⁵). Jak je patrné i z předešlých ukázek, v básních se objevují i slova či fráze v cizích jazycích, např. ve francouzštině, latině nebo angličtině.

Výrazným prvkem básní J. H. Krchovského je nadužívání interpunkčních znamének, jejich použití ale leckdy nekoresponduje s pravidly českého pravopisu. Autor pomocí vykřičníků, otazníků, trojteček, pomlček a závorek především zdůrazňuje emoce

²¹ KRCHOVSKÝ, J. H. *Básně sebrané*. Brno: Host, 2010, str. 254.

²² *Tamtéž*, s. 95.

²³ *Tamtéž*, s. 163.

²⁴ HRUŠKA, Petr, ed. *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 96.

²⁵ KRCHOVSKÝ, J. H. *Básně sebrané*. Brno: Host, 2010, s. 121.

a napomáhá pointě či ironii. Mnohdy tímto způsobem klade důraz na důležitost sdělení nebo posouvá význam verše. V básních se často vyskytuje i přímá a polopřímá řeč.

„Ach jak to děláš?!“ zakňouralas

plakajíc štěstím... (Tenkrát štěstím...)

Co já? – Spíš ty! šeptal jsem nahlas

a v duchu křičel: Nesrat se s tím!²⁶

V poezii J. H. Krchovského se uplatňuje celá řada básnických prostředků.

Z figur je to například aliterace („se sebou sám, a sám i v sobě samém“²⁷), anafora (blíž ke smrti, než ke stáří/ blíž do rakve než do kolébky/ blíž rozpadu než srůstu lebky“²⁸), inverze („cáry sítě pavoučí“²⁹), oxymóron („narážeje do lidí/ jdu liduprázdnou ulicí“³⁰), paradox a další.

Z tropů se zde uplatňuje především metafora a metonymie („houpu se v elektrickém křesle“³¹), přirovnání („velká jako pterodaktyl“³²) či epiteton („debilní měsíc“³³), ale také symbol, ironie a mnoho dalších.

4.2 Tematická a motivická rovina poezie J. H. Krchovského

4.2.1 Pointa

Básně J. H. Krchovského jsou obvykle silně vypointované. Přestože se již počáteční verše projevují sugestivním emotivním nábojem, je to většinou až verš poslední, který rozhoduje o vyznění celého textu. Buď již navozený dojem zdůrazní, nebo ho naopak zcela vyvrátí a změní tím význam celé básně, jako je tomu např. v této melancholicky laděné básni, která zprvu působí dojmem, že se lyrický subjekt zamýšlí nad koncem svého

²⁶ KRCHOVSKÝ, J. H. Básně sebrané. Brno: Host, 2010, s. 333.

²⁷ Tamtéž, s. 97.

²⁸ Tamtéž, s. 43.

²⁹ Tamtéž, s. 46.

³⁰ Tamtéž, s. 26.

³¹ Tamtéž, s. 13.

³² Tamtéž, s. 52.

³³ Tamtéž, s. 19.

života: „Zamženým oknem hledím ke hřbitovu nahoru/ počítám v duchu, kolik mi tak ještě zbývá“³⁴, ale závěrečný verš způsobí nečekaný obrat: „jdu ke sklepu, – ach bože: už jen čtyři piva“³⁵, a báseň tak najednou získává humorné vyznění. Naopak text, ze kterého pochází následující ukázka, díky pointě nabývá na tragičnost: „ty, jako každá žena neznámá, jsi panna/ já dole a ty na mně... Na mně?! Na víku...“³⁶ Pointa také mnohdy napomáhá formovat sebeironické zobrazení lyrického subjektu, kdy díky nečekanému vyústění děje začne situace, ve které se lyrický subjekt nachází, působit komicky, ba dokonce trapně.

4.2.2 Smrt, nihilismus, sebevražda

Texty J. H. Krchovského jsou obecně velice temné, plné úzkostných emocí a pocitu zmaru. Jejich hlavním tématem je smrt. Lyrický subjekt si až přehnaně uvědomuje konečnost svého života, z čehož ony depresivní stavy a pocity pramení. Neustále přemýšlí o smrti a zamýšlí se nad podstatou své existence. Jeho postoj k životu je nihilistický, připadá mu, že jeho bytí postrádá jakýkoli význam. Často se snaží tuto skutečnost zesměšňovat („Jak o svatební noci připosraná kapna/ tak zdá se mi být moje existence trapná“³⁷), jindy ale svým tísnivým obsesím naprosto propadá a dostává se až do stavů hraničících s šílenstvím. Mnohdy se u něj projevují sklony k sebevraždě, avšak i tu lyrický subjekt ironizuje, např. v jedné z básní si již sepisuje svůj epitaf, který si ale následně „nechtě polil kafem“³⁸, nebo uvažuje nad tím, že ukončí svůj život ve vaně plné kyseliny, ale potom narazí na problém: „– jak, až budu rozežraný/ vytáhnu pak zátku z vany?“³⁹ V mnohých textech o sobě lyrický subjekt mluví tak, jako kdyby vůbec neexistoval nebo jako by byl už po smrti – „Budiž mi lehká zem! Navěky, stále.../ jak bych rád zvolal: jsem! Nejde to ale“⁴⁰ – čímž se básník snaží poukázat na onu životní nenaplněnost a prázdnotu. Lyrický subjekt je přesvědčený, že jeho život postrádá jakýkoli význam, takže už ani nespatřuje rozdíl v tom, jestli je stále naživu, nebo jestli je mrtvý. V básních zařazených především v pozdějších sbírkách se ale jeho postoj k životu mírně mění. Jako by si lyrický subjekt, snad s přibývajícím věkem, začínal uvědomovat, že je smrti

³⁴ KRCHOVSKÝ, J. H. *Básně sebrané*. Brno: Host, 2010, s. 269.

³⁵ Tamtéž, s. 269.

³⁶ Tamtéž, s. 102.

³⁷ Tamtéž, s. 129.

³⁸ Tamtéž, s. 39.

³⁹ Tamtéž, s. 31.

⁴⁰ Tamtéž, s. 272.

skutečně čím dál blíže, a už o svůj život nechce přijít, i přestože je to život plný bolesti, zmaru a prázdnoty. „Nechci jít na věčnost! Nechci a nepůjdu/ když už jsem neumřel zavčasu, mladý.../ kam bych šel? Bez sebe, bez těla, bez údu!/ já nechci na věčnost, já ji chci tady.“⁴¹ Je možné, že autor tak do svých básní přenáší svůj vlastní strach ze smrti, který má počátek zřejmě již v jeho dětství. V rozhovoru pro časopis Host zmiňuje, že když byl malý, babička mu předčítala různé texty s apokalyptickou tematikou, kvůli kterým pak nemohl v noci usnout, jelikož měl hrůzu z toho, že zemře, nebo že zemře někdo z jeho rodiny. Jeho starší sestra mu tehdy jeho obavu potvrdila, a on potom „chodil brečet k rodičům do kuchyně, že mi Kát’a říkala, že umřu. Rodiče jí vynadali a mne ujistili, že samozřejmě neumřu. Od té doby se ve mně ty dvě polohy melou: strach ze smrti a víra v to, že neumřu. Nevím, co z toho je víc absurdní.“⁴²

4.2.3 Sebe prezentace lyrického subjektu

Lyrický subjekt v básních J. H. Krchovského sám sebe neustále zpochybňuje, není si jistý svou vlastní existencí (touto problematikou se budu později také zabývat). To, co vidí, když pohlédne do zrcadla, je „gotický maskaron vrhnoucí hnusem.“⁴³ Chová k sobě zášť, je si odporný, a dokonce má sám ze sebe strach. Považuje se za naprosto zbytečnou existenci (pokud ovšem vůbec existuje) a vždy od sebe očekává jen to nejhorší možné. Neustále sebe samého ironizuje a degraduje, a to ve všech směrech. Zesměšňuje především své bytí jako takové a mnohdy se přirovnává ke hmyzu („sdílím svůj osud s nejnižšími tvory/ ne Sisyfos, jen pouhopouhý hovnivál“⁴⁴) nebo k čemukoli jinému vyvolávajícímu v lidech odpor. Ironicky si utahuje také ze svého častého popíjení alkoholu a ze své impotence (která právě s nadměrnou konzumací alkoholu souvisí). Lyrický subjekt se v básních často ocitá v trapných situacích, které se s těmito problémy pojí, a neustále na ně upozorňuje. V neposlední řadě také ironizuje svůj vztah k ženám – „až bude svátek Kurevníka/ sám popřeju si k jmeninám“⁴⁵ – kterému se budu později také více věnovat.

⁴¹ KRCHOVSKÝ, J. H. *Básně sebrané*. Brno: Host, 2010, s. 262.

⁴² BALAŠTÍK, Miroslav. *Literatura v čase lovců: rozhovory se spisovateli 1995-2015*. Brno: Host, 2015, s. 30.

⁴³ KRCHOVSKÝ, J. H. *Básně sebrané*. Brno: Host, 2010, s. 92.

⁴⁴ Tamtéž, s. 285.

⁴⁵ Tamtéž, s. 226.

4.2.4 Motiv zrcadla, transcendentní svět a další prostředí

Poezie J. H. Krchovského je plná kontrastních obrazů, které ale mnohdy zároveň splývají v jedno. „Vše se navzájem doplňuje, i vyložené protiklady si neodporují, ale vytvářejí jeden celek – celek těžko pojmenovatelný, celek, v němž je vše obsaženo, z něhož vše vyplývá a do něhož vše vplývá.“⁴⁶

Jedním z nejčastěji opakovaných motivů v básních J. H. Krchovského je zrcadlo, do kterého se lyrický subjekt často dívá. Avšak k osobě, kterou v něm vidí, cítí odpor a nenávisť. Je to příšerné stvoření, které by lyrický subjekt nejraději zahubil – „Ranil mne, urazil, potupil, nakrk měl/ ten sviňák v zrcadle zas se mi smál!/ rád bych ho konečně viděl už na prkně.“⁴⁷ Tímto způsobem se v básních projevují negativní pocity lyrického subjektu, jako jsou vztek a nenávisť, mířené k sobě samému. Lyrický subjekt je totiž přesvědčený, že příčinou všech svých životních nezdarů je z velké části on sám. Proto se zlobí sám na sebe a onen vztek nejvíce pocítuje právě při pohledu do zrcadla. Zrcadlo je také jeden z důvodů, proč se u něj projevují sebevražedné sklony, které jsem již zmiňovala dříve. Kdyby skutečně zničil osobu, kterou vidí v zrcadle, znamenalo by to i jeho sebedestrukci.

Zrcadlo v básních ale slouží také jako brána do jakéhosi jiného světa, který je, dost možná, na rozdíl od toho, ve kterém lyrický subjekt žije, skutečný. Ovšem ani to není jisté, jelikož stejně tak jako zpochybňuje existenci sebe samého, pochybuje také o existenci čehokoli jiného. V jedné z básní říká: „Svět, v kterém žiji, beztak vůbec není/ tak jako vše, s čím mám co do činění“⁴⁸, a poté se v textu objevuje motiv zrcadla: „a tak jako obraz můj v něm je jen zdáním/ jsem preludem i já, před ním i za ním...“⁴⁹ – není tedy vůbec jisté, jestli vlastně existuje nějaký svět, ve kterém by lyrický subjekt byl doopravdy skutečný. V básních J. H. Krchovského tímto způsobem dochází ke střetu skutečného světa, tedy světa, ve kterém lyrický subjekt žije, a dalšího, jiného světa, transcendentního. S tím souvisí právě ono rozdvojené já lyrického subjektu, ale také celá řada dvojností a opaků, které se v básních J. H. Krchovského často vyskytují. Souboj s druhým, nenáviděným já se tak odehrává napříč těmito dvěma světy. Lyrický subjekt se tak mnohdy nachází na pomezí dvou světů, někde uprostřed, ve zdi. „Kde jsem, jsem tady?/ jsem tady, nebo tam?/ nebo tam za zdí?/ do slov se zamotám:/ jsem uzal, – z obou stran/ buším si

⁴⁶ SMOLKA, Zdeněk. Neodekadence? Tvar. 1997, (10), s. 7.

⁴⁷ KRCHOVSKÝ, J. H. Básně sebrané. Brno: Host, 2010, s. 60.

⁴⁸ Tamtéž, s. 96.

⁴⁹ Tamtéž.

na stěny.../ nejsem zde ani tam/ – jsem do zdi zazděný!⁵⁰ Zřejmě právě tato rozpolcenost, toto „zoufalé tázání, které není nikdy uspokojivě zodpovězeno“⁵¹ a celková absence jakékoli jistoty je také zdrojem depresí lyrického subjektu, kterými neustále trpí a snaží se je utlumit alkoholem.

Do kontrastu k tomuto imaginárnímu světu je možné postavit prostředí, ve kterých se lyrický subjekt často pohybuje. Jedná se o místa, která jsou zcela jistě součástí obyčejného světa smrtelníků, a to především hřbitovy, které opětovně navštěvuje (typickým motivem je hrob, někdy dokonce jeho vlastní), ulice města či parky, po kterých se lyrický subjekt toulá po nocích, mnohdy v podnapilém stavu cestou z hospody či vinárny, a dům, ve kterém lyrický subjekt nejvíce času tráví o samotě, snad jen ve společnosti svého stínu (či odrazu v zrcadle) nebo svého kocoura nebo ve společnosti některé chvilkové náhodné známosti.

4.2.5 Alkohol

Velmi výrazným motivem básní J. H. Krchovského je alkohol. Lyrický subjekt často popíjí jak v hospodách, tak o samotě v prostředí svého domova. Jelikož není příliš společenský, ba naopak se sociálnímu kontaktu raději vyhýbá, nevyužívá alkohol jako prostředek pro rozproudění společenské zábavy, ale slouží mu spíše ke zklidnění ztrápené mysli. V podnapilém stavu se totiž alespoň trochu dokáže odpoutat od deprese ze své zbytečnosti a smrtelnosti – „dnes ožeru se sám, a do němoty!/ a bezdůvodně, – tedy právě proto!⁵²“ Jeho záliba v alkoholu a jeho opilecké stavy jsou také důvody, kvůli kterým lyrický subjekt sám sebe ironizuje – „Jak bych měl v prdeli pálivou kapii/ pospíchám na pivo, už at’ se napiji!/ týden jsem nechlastal (aspoň ne „přes míru“)/ což mohlo ohrozit běžný řád vesmíru.“⁵³

4.2.6 Ženy a sexualita

Lyrický subjekt využívá (kromě alkoholu) k chvilkovému otupění ztrápené mysli také ženy, které vnímá spíše pouze jako objekt sexuálního uspokojení. V jedné básni ironicky

⁵⁰ KRCHOVSKÝ, J. H. *Básně sebrané*. Brno: Host, 2010, s. 30.

⁵¹ HRUŠKA, Petr, ed. *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 96.

⁵² KRCHOVSKÝ, J. H. *Básně sebrané*. Brno: Host, 2010, s. 100.

⁵³ *Tamtéž*, s. 229.

prohlašuje, že by si přál, aby existovala „půjčovna žen. Na jeden den.../ ne. den je moc. Na jednu noc“⁵⁴, jelikož noc je pro něj mnohdy neúnosná. Je to doba, kdy se k němu dostávají depresivní stavy a pocity osamělosti, a proto je vděčný, když v takových chvílích má někoho na blízku. O navázání hlubšího milostného vztahu však nemá zájem. Pokud se v básních J. H. Krchovského objevuje láska, k čemuž dochází velice ojedinele, je zmiňována pouze ve spojitosti se zklamáním a se zlomeným srdcem.

Samozřejmě i sexuální akt je často terčem básnickovy ironie. Texty s touto tematikou mnohdy působí tragikomicky, „komika se ale projevuje daleko výrazněji, zatímco tragika zůstává na první pohled ukryta (o to silněji působí)“⁵⁵ – „mám dost už těch svých snových lásek/ a zrovna dnes chci klidně spát/ a žádnou klisnu nelíbat/ vždyť chudák postel – stará panna/ je ráno celá poslantaná/ jak obcházím svůj celibát...“⁵⁶ Uvedená ukázka možná nejprve působí komicky, ale autor se onou komikou pouze snaží zamaskovat osamělost.

Jindy básník ironizuje své potíže s erekcí: „Kdybych dal před rumem přednost spíš kyselce/ neměl bych dnešní noc v trenýrkách viselce.“⁵⁷ Svůj penis lyrický subjekt v básních zmiňuje poměrně často, patrně ho chápe jako jednu z nejdůležitějších částí svého těla. Důvodem je zřejmě to, že právě jeho úd je v podstatě jediným komunikačním prostředkem mezi ním a opačným pohlavím,⁵⁸ takřka veškerá jeho komunikace totiž probíhá pouze na tělesném základě,⁵⁹ poněvadž po ničem citovém vlastně ani netouží.

4.2.7 Autorova stylizace

U J. H. Krchovského je zcela zjevná autorova dekadentní stylizace, které přispívá již samotná volba pseudonymu. Už podle něj je možné poznat, že se básník ve své tvorbě zabývá především tématem smrti. Tento pseudonym však původně vznikl spíše z praktických důvodů na doporučení Egona Bondyho, a to proto, aby jím autor „oddálil případný zájem Státní bezpečnosti“ od své osoby. Básník se při jeho tvorbě inspiroval svým oblíbeným místem – hřbitovem sovětských vojáků, který se nachází nedaleko jeho brněnského bydliště.⁶⁰ Iniciály J. H. poté jednak propojují básně s autorovým občanským

⁵⁴ KRCHOVSKÝ, J. H. *Básně sebrané*. Brno: Host, 2010, s. 326.

⁵⁵ HRTÁNEK, Petr. *Erotické motivy v poezii J. H. Krchovského*. Host. 1998, 14(7), s. 19.

⁵⁶ KRCHOVSKÝ, J. H. *Básně sebrané*. Brno: Host, 2010, s. 51.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 222.

⁵⁸ HRTÁNEK, Petr. *Erotické motivy v poezii J. H. Krchovského*. Host. 1998, 14(7), s. 19.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 20.

⁶⁰ BALAŠTÍK, Miroslav. *Literatura v čase lovců: rozhovory se spisovateli 1995-2015*. Brno: Host, 2015, s. 30-31.

jménem, jednak „tři jména působí jako z konce minulého století“. Autor je ale také někdy vysvětluje jako zkratku slov „jako host (na tomto světě),⁶¹ čímž chce poukázat na jedno ze zásadních témat svých básní.

Svou dekadentní stylizaci autor demonstroval v devadesátých letech i na obalech svých básnických sbírek, na nichž byla vytištěna jeho fotografie, která připomínala jakýsi archaický portrét mladého aristokrata.

Básník se skrže tuto stylizaci snaží odpoutat od sebe samého a podívat se na sebe s jistým odstupem, díky kterému by mohl vnímat svou existenci objektivně, zároveň mu ale umožňuje také pracovat s dekadentní poetikou a „po svém ji naplnit až po kraj.“⁶²

Ovšem i přes veškerá stylizační gesta a autorovo tvrzení, že „především nikdy nepsal o sobě“⁶³, je v básních možné nalézt jisté spojitosti mezi ním a lyrickým subjektem, a to např. onu „posedlost“ smrtí, psychózu anebo i to, že se lyrický subjekt pohybuje po Brně a Praze, stejně jako autor.

Autor se k otázce své stylizace vyjadřoval v rozhovoru pro webovou stránku CzechLit.cz, kde uvedl, že se ve skutečnosti ani tolik nestylizuje, jak by se mohlo zdát. Raději než slovo „stylizace“ preferuje výraz „inklinace“ a uvádí, že se jedná spíše o jeho přirozenou potřebu si udržovat odstup od „plebsu“, od masy lidí, od průměru, malosti a banality. Takový odstup pak podle něj nemá daleko k významu slova „vznešenost“ – „To není stylizace, já jsem se do ničeho nenutil, to byla moje bytostná potřeba se takto distancovat.“⁶⁴

Lze tedy říci, že v poezii J. H. Krchovského nedochází k naprosto striktnímu odtržení autora od lyrického subjektu, jak to vyžaduje dekadentní poetika.

⁶¹ BALAŠTÍK, Miroslav. Literatura v čase lovců: rozhovory se spisovateli 1995-2015. Brno: Host, 2015, s. 32.

⁶² Tamtéž, s. 27.

⁶³ Tamtéž, s. 30.

⁶⁴ BLAŽEJOVSKÁ, Alena. Zmoudření? Takové slovo bych si nedovolil použít. In: CzechLit.cz [online].

5 Dekadence

Dekadence je umělecký směr, který se v literatuře začal projevovat na přelomu 19. a 20. století. Nelze jej jednoznačně oddělit od symbolismu, jelikož ho často reprezentovali mladší symbolisté nebo naturalisté, kteří skrze odmítání společenského poslání umění vyjadřovali svůj odpor k měšťácké společnosti.⁶⁵

Samotný pojem „literární dekadence“ nebyl v Moderní revui nikdy závazně definován, přesto je možné vyčlenit několik prvků, které mají dekadentní (nejen) literární umělecká díla společné.⁶⁶

Pro dekadenci je nejdůležitější subjektivismus a individualismus. Je založená na přísném odlišování objektivní skutečnosti od světa umění, do kterého se dekadenti obrací, jelikož jedině tam je možné nalézt skutečné hodnoty. Dekadentní umělci objektivní realitu využívají pouze jako prostředek, díky němuž mohou vykreslit obraz oné jediné pravé skutečnosti, tedy světa umění. Z toho důvodu se u dekadence často setkáváme s nejrůznějšími druhy autostylizací autorů, respektive lyrických subjektů.⁶⁷

Dekadence také klade velký důraz na originalitu. Z toho důvodu jsou v dekadentních uměleckých dílech zobrazovaná nevšední témata a motivy, jako jsou motivy rozkladu, šílenství či jiné psychické narušení, tato „chorobnost umění“ byla dekadenty velice vyzdvihována („čím je umění chorobnější, tím je umělečtější“).⁶⁸ Jako inspirační zdroj sloužilo také lidské podvědomí, halucinace či sny. Dekadentní umění často čtenáře šokovalo i tím, že se nevyhýbalo ani sexuálním a erotickým motivům.⁶⁹ Tento druh umění totiž měl být „aristokraticky výlučný“, čehož umělci dosáhli mimo jiné právě výběrem takových témat, která ve společnosti nebyla všeobecně příliš kladně přijímána.⁷⁰

„Dekadence rostla z prožitku všeobecného úpadku Evropy a lidstva na konci 19. století“⁷¹, jsou s ní tedy často spojovány negativní pocity, jako jsou melancholie,

⁶⁵ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. Panorama české literatury (1) do roku 1989. Praha: Knižní klub, 2015, s. 182.

⁶⁶ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 58.

⁶⁷ Tamtéž, s. 59.

⁶⁸ Tamtéž, s. 49.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž, s. 59.

⁷¹ LEHÁR, Jan, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. Česká literatura od počátků k dnešku. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 392.

osamění či hnus.⁷² Mezi nejčastější témata patří zánik a smrt.⁷³ Mnohdy se ale objevují i tajemné a mystické motivy, motivy náboženských rituálů a satanismu.⁷⁴

5.1 Moderní revue

Moderní revue byl časopis, kolem něhož se sdružovali čeští symbolistně-dekadentní umělci. Založil ho Arnošt Procházka v roce 1894, který zde společně s básníkem Jirím Karáskem ze Lvovic působil jako hlavní literární kritik. Později se k nim připojili Karel Hlaváček a překladatel Hugo Kosterka.⁷⁵ Do roku 1925, kdy Moderní revue ukončila svou činnost,⁷⁶ sem přispívala celá řada umělců z nastupující spisovatelské generace, jako byli Stanislav Kostka Neumann, Otokar Březina či Viktor Dyk a později také např. Karel Toman, Fráňa Šrámek či František Gellner.⁷⁷

Skupina kolem Moderní revue neměla žádný ucelený umělecko-ideový program, kterým by se mohla manifestačně vyjádřit. Všechny umělce patřící k této skupině spojoval především zájem o nové, moderní umění. Kromě českých literárních děl byla na stránkách Moderní revue otištěna nejen literární díla světové literatury, která byla mnohdy ponechána v původním jazyce (nejčastěji v němčině a francouzštině)⁷⁸, ale také výtvarná díla a výtvarné kritiky.⁷⁹

6 Karel Hlaváček

Karel Hlaváček se narodil 29. srpna 1874 v Praze-Libni do dělnické rodiny. Po maturitě na karlínské reálce studoval v letech 1892–1894 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy moderní jazyky, a to především francouzštinu.⁸⁰

Již od dětství byl členem tělovýchovného spolku Sokol. Z řadového cvičence se brzy vypracoval na pozici místonáčelníka libeňské jednoty a člena cvičitelského sboru

⁷² ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 49.

⁷³ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. Panorama české literatury (1) do roku 1989. Praha: Knižní klub, 2015, s. 183.

⁷⁴ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 49.

⁷⁵ Tamtéž, s. 58.

⁷⁶ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. Panorama české literatury (1) do roku 1989. Praha: Knižní klub, 2015, s. 183.

⁷⁷ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 58.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž, s. 61.

⁸⁰ Tamtéž, s. 66.

České obce sokolské. Sokolství se věnoval i na teoretické rovině. Svě teoretické stati, v nichž mimo jiné kromě kultivace člověka po fyzické stránce vyzdvihoval především kulturně-výchovný přínos sokolství, publikoval v časopise Sokol. Hlaváček byl přesvědčený, že tělesný rozvoj a tělesná disciplína vedou k pozitivnímu formování lidské osobnosti, k jejímu mravnímu i kulturnímu růstu. Takto všestranně vyvinutý člověk má potom podle něj příznivý vliv na společnost a její rozvoj.⁸¹

Sokolství je věnovaná i jeho první básnická sbírka *Sokolské sonety* z roku 1895. Hlaváček v ní oslavuje a vyzdvihuje činnost sokolských jednot, vyzývá jejich členy k aktivnímu vlastenectví a portrétuje některé významné osobnosti tohoto hnutí. Již zde je možné v některých básních zaznamenat Hlaváčkův talent pro „sugestivní vystižení určité atmosféry“⁸², který poté naplno využívá v pozdější tvorbě.⁸³

Kromě časopisu Sokol Hlaváček později přispíval také do časopisu *Moderní revue*, kde kromě svých pozdějších básní publikoval také kritiky výtvarných děl, a dokonce i své vlastní ilustrace. S uměleckou skupinou kolem *Moderní revue* se brzy velice sblížil a stal se její důležitou součástí.⁸⁴

Připojení se ke skupině kolem *Moderní revue* pro Hlaváčka znamenalo přijetí dekadentní poetiky. Jeho příklon k tomuto uměleckému směru byl pravděpodobně ale podnícen i jeho nástupem do vojenské služby v roce 1895. Hlaváček byl tehdy odvelen do italského Tridentu, kde strávil asi půl roku, v roce 1896 byl ze zdravotních důvodů propuštěn. Vojenská zkušenost byla pro Hlaváčka, který byl do té doby plný naivních sokolských ideálů, psychicky velice náročná, byl to pro něj deziluzivní střet s krutou realitou. Snad kvůli tomu hledal východisko v dekadenci, která mu umožnila uniknout do jiného, příznivějšího světa.⁸⁵

K dekadenci se Hlaváček oficiálně přihlásil svou druhou básnickou sbírkou *Pozdě k ránu* (1896). Vyvrcholením jeho básnické tvorby byl potom následující básnický cyklus *Mstivá kantiléna* (1898), který byl vydán krátce před jeho smrtí.⁸⁶

15. června 1898 Karel Hlaváček zemřel v Praze na tuberkulózu.⁸⁷

⁸¹ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 66.

⁸² Tamtéž, s. 67.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž, s. 68.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. Panorama české literatury (1) do roku 1989. Praha: Knižní klub, 2015, s. 188.

⁸⁷ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 70.

Jeho literární dílo později doplnila nedokončená básnická sbírka *Žalmy*, která byla vydána posmrtně v roce 1934. Obsahuje básně, jež Hlaváček psal v posledních měsících svého života. Jedná se o silně expresivní verše plné zoufalství, do nichž se promítá básníkovo tušení blížící se smrti. Lyrický subjekt se v nich obrací k Bohu a prosí ho o vysvobození ze svého úmorného trápení.⁸⁸

7 Poezie Karla Hlaváčka

7.1 Formální výstavba poezie Karla Hlaváčka

Hlaváčkovy básně se vyznačují pravidelným rytmem, tedy stejně jako básně J. H. Krchovského mají pravidelný počet slabik a pravidelně se v nich střídají přízvučné a nepřízvučné slabiky. Ovšem i Hlaváček v několika básních používá volný verš. Sbíрка *Pozdě k ránu* navíc obsahuje také pět básní v próze, *Mstivá kantiléna* potom jednu báseň v próze, což je útvar, se kterým se v tvorbě J. H. Krchovského nesetkáváme.

Oproti básním J. H. Krchovského jsou Hlaváčkovy básně rozsáhlejší, a to nejen co do počtu veršů, ale také počtem slov ve verších (básně J. H. Krchovského jsou skutečně v mnoha ohledech úsporné), a nemají žádný ustálený tvar.

Co se týká strofického členění, oba básníci nejčastěji dělí své texty do strof čítajících čtyři verše. Hlaváčkovy básně ale mívají minimálně tři sloky.

V básních J. H. Krchovského se nejčastěji uplatňuje daktylské metrum či daktylotrochej, Hlaváček ale nejčastěji užívá dvoustopý jamb, což ukazuje na autorovu snahu o originalitu, jak je to v souladu s dekadentní poetikou. Toto metrum totiž není pro český jazyk přirozené, a tak je pro českou poezii poměrně netypické.

⁸⁸ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 71.

Do říše mořských pralesů

U –|U –| U –|U U

svůj černý smutek zanesu —

U –|U – | U –|U U

a sémě jeho dědičné

U –|U –|U –|U U

rozhodím v proudy měsíčné.⁸⁹

– U| U –| U – |UU

Zatímco v poezii J. H. Krchovského se vyskytují všechny druhy rýmů, v básních Karla Hlaváčka nalezneme pouze tři – nejčastěji se jedná o rým střídavý (ABAB) a tirádový (AAAA), méně častý je pak rým sdružený (AABB). V některých básních dochází, stejně jako v případě J. H. Krchovského, ke kombinaci těchto druhů rýmů, ovšem rým přerývaný ani obkročný Hlaváček ve svých básních vůbec nevyužívá.

Byl deštivý soumrak – a vítr se za řekou bál, A

a světla se bála, a báli se nemocní psi, B

již bojácně štekali chvílemi z rozmoklých skal, A

oh – báli se od včera, báli se do prázdných vsí.⁹⁰ B

⁸⁹ HLAVÁČEK, Karel. Básně. Doslov Jiří Brabec a Zina Trochová. Editor Zina TROCHOVÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, s. 79.

⁹⁰ Tamtéž, s. 100.

Již před týdnem spravoval koženou zástěru ohlodanou...	A
dnes čekal, až zajde jen ospalý měsíc a lancknechti usnou –	A
když zašel a usnuli – osedlal vychrtlou herku svou hnusnou	A
a podhradím tichounce projel, jí bruče své: da da da – nou. ⁹¹	A

Stejně jako je to u rýmů J. H. Krchovského, i rýmy Karla Hlaváčka jsou často významově zatíženy – dvojice slov mnohdy pojí vnitřní souvislost – např. spojení slov „staccat – plakat“⁹² spojuje krátký, trhavý pohyb, „Anemie – mdlý je“⁹³ odkazuje k mdlobám způsobeným chudokrevností, a dále např. „sklo – zalesklo“⁹⁴ nebo trojice „mhavý – tmavý – lhavý“⁹⁵, kde je pojítkem jakási neurčitost či nejasnost.

Hlaváčková poezie je proslulá hudebností veršů, které básník docílil především pečlivou volbou slov. Autor záměrně hromadí stejné hlásky blízko sebe, což působí libozvučně. Nejčastěji se jedná o hlásku l a dvojhlásku ou: „Je večer – černé mraky jdou/ neplodnou, chorou krajinou/ se modlit Anděl Páně.../ Klekají tiše nad lada,/ kde ironická nálada/ mdle usmívá se na ně.“⁹⁶ „Hluboké tóny O a U vyvolávají pochmurný dojem,⁹⁷ což koresponduje s dekadentní poetikou Hlaváčkovy poezie. V této ukázce je také zřetelně viditelná podobnost zvolených slov, např. večer – černé, nad lada – nálada. „Básník neklade váhu na významovou odlišnost jednotlivých slov, ale především na jejich jemné významové odstíny. Vzniká tak dojem jednostranné variace na určité téma, statické projekce určité nálady. Staticčnost však Hlaváček překonává onou zdůrazněnou hudebností veršů.“⁹⁸ Hudebností veršů dále napomáhá i jejich pravidelný rytmus, časté opakování slov či dokonce celých veršů, onomatopoeie a aliterace.

⁹¹ HLAVÁČEK, Karel. Básně. Doslov Jiří Brabec a Zina Trochová. Editor Zina TROCHOVÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, s. 102.

⁹² Tamtéž, s. 41.

⁹³ Tamtéž, s. 48.

⁹⁴ Tamtéž, s. 64.

⁹⁵ Tamtéž, s. 91.

⁹⁶ Tamtéž, s. 98.

⁹⁷ PETERKA, Josef. Teorie literatury pro učitele. 3. vyd. Jíloviště, 2007, s. 127.

⁹⁸ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 69.

Co se týká jazyka, v Hlaváčkových básních se nesetkáme s žádnými vulgarismy, jako je to v básních J. H. Krchovského, používá pouze spisovný jazyk. Mnohdy se v jeho verších vyskytují i slova z cizích jazyků či odborné výrazy, čímž text nabývá na „výlučnosti“, např. francouzská věta „mon cher, oh, tes violons sont partis...“⁹⁹ dodává textu až aristokratický nádech.

Výrazy z cizích jazyků nalezneme i v básních J. H. Krchovského, avšak jejich použití má opačný účinek – jejich přítomnost v daném kontextu vyznívá nemístně, směšně až absurdně, jako je to třeba v již zmiňovaném spojení „theatrum mundi – okolo kundy“¹⁰⁰ nebo u spojení „unikum – kurníku“¹⁰¹ či „z kundy prejt – It was great“¹⁰².

I Hlaváček ve své poezii využívá interpunkci k posílení navozovaného dojmu. Nejčastěji užívá trojtečky a pomlčky, které tím, že vyjadřují jakýsi pokles či přerušování, v jeho básních posilují pocit marnosti a mdlou náladu. Hlaváček ale, na rozdíl od J. H. Krchovského, dodržuje pravopisná pravidla.

Poezie Karla Hlaváčka obsahuje také mnoho básnických prostředků.

Z figur se v ní nejčastěji vyskytuje epizeuxis („je hříšný večer, večer mdlý“¹⁰³), anafora a inverze („sbor hlasů neznámých v tmách kdesi bědoval,/ sbor cizích poutníků, již v skalách zbloudili“¹⁰⁴) či apostrofa („ty hrdý a bílý barbare“¹⁰⁵) a mnoho dalších.

Z tropů Hlaváček nejčastěji užívá epiteton („lživé kyrie“¹⁰⁶), metaforu, metonymii, oxymorón („smích smutný“¹⁰⁷), přirovnání („jak chvění silných drátů utlumených

⁹⁹ HLAVÁČEK, Karel. Básně. Doslov Jiří Brabec a Zina Trochová. Editor Zina TROCHOVÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, s. 49.

¹⁰⁰ KRCHOVSKÝ, J. H. Básně sebrané. Brno: Host, 2010, s. 163.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 43.

¹⁰² Tamtéž, s. 361.

¹⁰³ HLAVÁČEK, Karel. Básně. Doslov Jiří Brabec a Zina Trochová. Editor Zina TROCHOVÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, s. 98.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 62.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 78.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 88.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 48.

sordinami¹⁰⁸), personifikaci („prsty na varhanách únavou spaly“¹⁰⁹), zvukomalbu („jen lesních viol smích a ironické halali“¹¹⁰) a další.

7.2 Tematická a motivická stránka poezie Karla Hlaváčka

7.2.1 Hudební motivy

V poezii Karla Hlaváčka se hojně vyskytují hudební motivy. Jeden je obsažen již v samotném názvu sbírky *Mstivá kantiléna*, v básních se potom objevují motivy hudebních nástrojů, je zde zmíněna např. viola, flétna či loutna. Vyskytují se zde ale i výrazy z hudební terminologie, jako je např. sordina či stacatto. Často jsou zde zmiňovány i zvuky, které tyto hudební nástroje vydávají – vždy se jedná o tlumené, hluboké, mollové tóny, což také přispívá k posílení navozované mdlé nálady básní.

Skrz tyto hudební motivy a již zmiňovanou hudebnost veršů dochází v Hlaváčkově poezii ke spojení literatury s hudbou, tedy k propojení dvou typů umění, v čemž je možné také spatřit jeden z rysů dekadence.

S hudebními motivy v poezii J. H. Krchovského se setkáváme pouze velice zřídka, nejsou ani tolik výrazné jako v básních Karla Hlaváčka.

7.2.2 Marnost a vzpoura

Cílem básní v Hlaváčkově sbírce *Pozdě k ránu* je evokovat chmurnou, melancholickou náladu. Toho autor docílil nejen volbou lexika, ale také opakováním částí či celých veršů básně – nejčastěji se počáteční verše opakují i v závěru textu, a to buď v přesném znění, nebo v mírné modifikaci. Báseň tímto způsobem vytváří uzavřený celek, který podporuje dojem, že ona marnost, melancholie a smutek jsou neměnné a že z této bídné, ustrnulé situace není žádného východiska.

V básnickém cyklu *Mstivá kantiléna* však následně přichází téma pomsty a vzdoru. Přestože je naděje malá, lyrický subjekt vybízí ke vzpouře, která by způsobila změnu, a vše by se obrátilo k lepšímu. Hlaváček to demonstuje na příběhu holandských Geusů, kteří

¹⁰⁸ HLAVÁČEK, Karel. Básně. Doslov Jiří Brabec a Zina Trochová. Editor Zina TROCHOVÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, s. 41.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 96.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 61.

se vzbouřili proti svým španělským utlačovatelům.¹¹¹ Avšak ve výsledku je i tato snaha marná a naděje nadobro umírá. Již nemá smysl se o cokoli snažit, vše je zbytečné a navždy ztracené – „Již mrtvo vše, již mrtvo vše, kraj ani nezavzdychá –/ a marno vše, a marno vše – ten tam je vzdor a pýcha,/ ryk msty již nikdy nezazní zde do mrtvého ticha.“¹¹²

Marnost je téma, které mají Karel Hlaváček a J. H. Krchovský společně. V básních J. H. Krchovského je ale pojaté jinak. Lyrický subjekt se soustředí pouze na marnost v souvislosti se svou osobou, zaměřuje se pouze na zbytečnost své vlastní existence, nezajímá se o okolní svět. Oproti tomu lyrický subjekt v básních Karla Hlaváčka spatřuje marnost všude kolem sebe. Je jedním z mnoha utlačovaných, proto na ně apeluje, aby se společně vzbouřili, je součástí většího celku. Stav bídy se ale v Hlaváčkových básních promítá i do přírody – půda se stala neplodnou a není možné v ní cokoli vypěstovat (nemožnost uzrát je zde velice častým motivem), což je situace, která patrně trvá již delší dobu – „ani letos nevzejde, co před léty tam zasil.“¹¹³

Dalším rozdílem mezi marností v pojetí Karla Hlaváčka a J. H. Krchovského je ale také to, že lyrický subjekt v básních druhého zmiňovaného svou marnost a bídu často ironizuje a vůbec se nesnaží odhodlat k nějakému aktivnímu vzpurnému gestu, jediné východisko vidí pouze v sebevraždě.

7.2.3 Sebeprezentace lyrického subjektu

Sebeprezentace lyrických subjektů v poezii obou básníků je mírně odlišná. Lyrický subjekt v básních J. H. Krchovského sám sebe prezentuje jako strašnou, nebezpečnou a zbytečnou bytost, kterou je možné přirovnat snad jen k něčemu bídnému nebo odpornému. Hlaváčkův lyrický subjekt se však stylizuje do vznešeného „hráče zádumčivých, sešerelých nálad“¹¹⁴, jehož „melodie chtějí mítí smutek všeho toho,/ co rostlo, vykvetlo a zrálo marně, pro nikoho“¹¹⁵, tedy osobu, skrz kterou prochází veškerá marnost a zmar světa. V jiné básni se zase Hlaváčkův lyrický subjekt chápe snad jako jakési vyvrcholení série marnosti a zklamání, k čemuž je nevyhnutelně odsouzen:

¹¹¹ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 70.

¹¹² HLAVÁČEK, Karel. Básně. Doslov Jiří Brabec a Zina Trochová. Editor Zina TROCHOVÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, s. 104.

¹¹³ Tamtéž, s. 90.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 41.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 41.

„Jsem pouze poslední chorobný výhonek bez vůle/ předem již daný,/ umdlený odlesk v tmách pyšného praporce.“¹¹⁶

Hlavní rozdíl je tedy v tom, že u lyrického subjektu J. H. Krchovského se opět jedná pouze o marnost osobní, nýbrž u lyrického subjektu Karla Hlaváčka o veškerou marnost a zbytečnost na světě. Dalším rozdílem je také to, že lyrický subjekt v básních Karla Hlaváčka sám sebe nijak nedegraduje a nemyslí si, že vzbuzuje odpor, jako je to u lyrického subjektu J. H. Krchovského.

Ve *Mstivé kantiléně* se potom setkáváme s další stylizací lyrického subjektu – již to není „nesmělý abbé“¹¹⁷ jako ve sbírce *Pozdě k ránu*, nyní se z něj stal jeden z hrdinných Geusů odhodlaných ke vzpouře – a mění se i jeho píseň, ta je nyní plná msty. S takto odhodlaným lyrickým subjektem se ale v poezii J. H. Krchovského nesetkáme.

7.2.4 Časoprostor

Určení prostoru poezie J. H. Krchovského je poměrně komplikované, dochází zde totiž ke střetu dvou různých světů, na jejichž pomezí se pohybuje lyrický subjekt, který si ale není vůbec jistý, který svět je „ten skutečný“. Zdá se ale, že jeden z nich je „obyčejný svět smrtelníků“, jak ho známe z našeho života, tudíž to není prostor naprosto odtržený od „objektivní reality“, jak to vyžaduje dekadentní poetika a jak je tomu v případě prostoru poezie Karla Hlaváčka. U něj se jedná o tajemné, blíže neurčené místo, které je ale zcela jistě jiné než „objektivní realita“ a je poznamenané všudypřítomným zmarem a marností. Vše se odehrává „v jakési temné krajině/ se zlatou skvrnou luny kdes nahoře za mraky,/ v krajině neznámé, bázlivé, rozplízlé, bez stínu, bez světla.“¹¹⁸

Častým motivem jsou vodní plochy (např. moře nebo řeka), ve kterých se odráží svit měsíce, což je velmi výrazný motiv Hlaváčkových básní. Stejně jako u J. H. Krchovského, většina Hlaváčkových básní se odehrává v noci (nebo přesněji „pozdě k ránu“). Měsíc k této části dne neodmyslitelně patří, a vždy tak doprovází lyrický subjekt. Je to jediný světelný bod v jinak temném prostředí. Ovšem stává se, že někdy nesvítí tak jasně, jak by

¹¹⁶ HLAVÁČEK, Karel. *Básně*. Doslov Jiří Brabec a Zina Trochová. Editor Zina TROCHOVÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, s. 57.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 85.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 76.

měl, snad jeho svit tlumí temné mraky, ale je možné, že i na něj působí všudypřítomná melancholie.

V básních J. H. Krchovského se motiv měsíce téměř nevyskytuje, nicméně je zde zastoupen jinými motivy, které ale nejsou tolik výrazné jako u Hlaváčka a vyskytují se převážně v dřívějších sbírkách, v pozdějších se již téměř úplně vytrácí. Jedná se o motivy svíce či lucerny, které zde slouží jako jediný zdroj světla ve tmě. Lyrický subjekt je někdy za jejich přítomnost vděčný, jindy se jich ale bojí, protože na zdech způsobují děsivé stíny, a také proto, že kvůli nim může zhlédnout svůj odraz/své druhé já v zrcadle, což v něm vyvolává hrůzu.

V básních obou autorů se setkáváme i s městským prostředím, ve kterém se tyto motivy opakují (u Hlaváčka velké vodní plochy nahrazuje kašna či mokrá střecha po dešti). Odlišností ale opět je to, že v Hlaváčkových básních se stále jedná o neurčité město, vykreslené pouze v konturách, kdežto u J. H. Krchovského se setkáváme i s konkrétními názvy reálných míst, jako jsou např. názvy měst, staveb či hospod.

7.2.5 Autorova stylizace

V případě Karla Hlaváčka je dekadentní stylizace naprosto zřejmá. Lyrický subjekt jeho básní má s aktivním sokolem plným optimistických ideálů pramálo společného. Hlaváček tedy tuto část své osobnosti nechává v „obyčejném světě“ a ve své poezii se převtěluje do postavy citlivého hráče, žoviálního abbé či hrdinného Géza.

7.3 Výsledek komparace poezie Karla Hlaváčka a J. H. Krchovského

Z výsledků mé komparace vyplývá, že poezie Karla Hlaváčka a J. H. Krchovského má hned několik důležitých společných rysů.

Básně obou autorů mají pravidelný rytmus, ale v několika případech používají i volný verš. Oba básníci pracují podobným způsobem s významovou zatížeností rýmů a s interpunkcí a také hojně využívají mnoho různých básnických prostředků. V jejich textech se vyskytují podobná témata, a to především téma marnosti a smutku, třebaže se jejich pojetí mírně liší. Jisté shody ale nalezneme i v časoprostoru a v jeho motivech a v sebeprezentaci lyrických subjektů jejich básní.

Poezie obou autorů se zároveň ale v několika ohledech liší, a to především na motivické rovině. Avšak jedná se o takové prvky, jejichž absenci bych označila za poměrně zásadní.

Hlaváček ve svých básních vůbec nepracuje s ironií a pointou, což jsou dva základní charakteristické prvky poezie J. H. Krchovského. V Hlaváčkových básních se rovněž nevyskytují ani motivy „rozdvojenosti“ a alkoholu, a ani sexuální a erotické motivy, což jsou motivy pro básně J. H. Krchovského typické.

Autoři se mírně rozcházejí i v míře jejich autostylizace. Karel Hlaváček totiž striktně odděluje své já z „objektivního života“ od svého uměleckého já, což o J. H. Krchovském nelze tak jednoznačně říci.

8 Anarchističtí buřiči

Básnická skupina, kterou nazýváme „generace buřičů“, do literatury vstoupila v prvním desetiletí 20. století.¹¹⁹

Literáti, již do tohoto uskupení patřili, zaujímali kritický postoj vůči soudobé společnosti. Provokovali konzervativní měšťanstvo a pobuřovali je svým nespoutaným, bohémským životním stylem a vymezováním se proti jakýmkoli autoritám a tradiční morálce.¹²⁰

Seskupení se inspirovalo ideami anarchismu, jehož hlavním cílem bylo osvobození proletariátu a nastolení spravedlivé a beztržní společnosti, a požadovali také absolutní svobodu pro každého jedince.¹²¹ Anarchisté rovněž prosazovali myšlenky antimilitarismu, antiklerikalismu a ideu volné lásky, která ale neměla být chápána pouze ve smyslu nespoutaného sexuálního života, ale měla být především projevem svobodného života jedince.¹²²

Přestože byl anarchismus jakožto směr činu přímým opakem dekadentních postojů a dekadentní náladovosti, společným východiskem obou byl individualismus. Literáti, kteří se o anarchistickou ideologii zajímali, čerpali své první poznatky právě z časopisu dekadentů, z *Moderní revue*, a publikovali v něm i své první literární počiny psané v anarchistickém duchu.¹²³

Jádrem skupiny buřičů byl Stanislav Kostka Neumann, šéfredaktor časopisu *Nový kult*, v jehož olšanské vile se scházeli literáti jako Karel Toman, František Gellner, Fráňa Šrámek, Jiří Mahen, Rudolf Těsnohlídek či Josef Mach, kteří do tohoto časopisu přispívali.¹²⁴

9 František Gellner

František Gellner se narodil 19. června 1881 v Mladé Boleslavi do rodiny židovského obchodníka. Po ukončení měšťanské školy studoval v letech 1891-1899 na tamním gymnáziu. V té době již začal přispívat svými prvními texty a kresbami do studentských

¹¹⁹ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 99.

¹²⁰ LEHÁR, Jan, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. Česká literatura od počátků k dnešku. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Česká historie, s. 461.

¹²¹ Tamtéž, s. 462.

¹²² Tamtéž, s. 463.

¹²³ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 100.

¹²⁴ LEHÁR, Jan, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. Česká literatura od počátků k dnešku. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Česká historie, s. 462.

časopisů, za jeho první významnější literární počín je považována humoristická báseň *Patnáct labví koňaku*, kterou publikoval v roce 1896 pod pseudonymem J. Štika v časopise Švanda dudák.¹²⁵

Po maturitě studoval techniku ve Vídni, studium ale nedokončil, jelikož během svého vídeňského pobytu začal žít bohémským životem, navštěvoval schůze anarchistického hnutí a přispíval do časopisu *Nový kult*. V roce 1901 se vrátil do vlasti a začal studovat na báňské akademii v Příbrami, kde rovněž studium nedokončil. I nadále se však účastnil schůzek anarchistické společnosti, které se konaly v olšanské vile Stanislava Kostky Neumanna.¹²⁶

Gellnerova první básnická sbírka *Po nás at' přijde potopa!* vyšla v roce 1901, následující sbírka *Radosti života* potom vyšla o dva roky později.¹²⁷

Mezi léty 1905-1911 žil Gellner v zahraničí, krátce studoval na malířských akademiích v Mnichově a v Drážďanech, ale nejvíce času strávil v Paříži, kde se živil jako kreslíř satirických obrázků do časopisů.¹²⁸

V polovině roku 1911 získal místo redaktora v brněnských *Lidových novinách*,¹²⁹ kde pracoval až do roku 1914. Umírnil svůj nespoutaný životní styl a plně se věnoval své literární a umělecké tvorbě. Z tohoto období pochází většina jeho prozaických děl. Gellner psal především fejetony a satirické povídky, ovšem věnoval se i poezii a kreslení karikatur.¹³⁰ Mezi jeho nejvýznamnější prozaická díla patří veršovaný román *Don Juan* (1912) a soubor próz *Cesta do hor a jiné povídky* (1994).¹³¹

V srpnu roku 1914 byl Gellner povolán do vojenské služby. Zúčastnil se bojů na haličské frontě a od 13. září 1914 byl v záznamech veden jako nezvěstný. Přesné datum ani okolnosti jeho smrti jsou neznámé, avšak údajně byl naposled spatřen, jak při ústupu vyčerpaný dlouhým pochodem uléhá do příkopu vedle silnice.¹³²

¹²⁵ František Gellner. In: Badatelna.eu [online].

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 178.

¹³¹ František Gellner. In: Badatelna.eu [online].

¹³² LEHÁR, Jan, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. Česká literatura od počátků k dnešku. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Česká historie, s. 473.

V roce 1919 Gellnerovi vyšla třetí básnická sbírka *Nové verše*, jejíž publikování zařídil Stanislav Kostka Neumann.¹³³ Gellner ji uspořádal ještě před svým nástupem do vojenské služby. Obsahuje básně z let 1903-1914, které jsou oproti básním z předchozích sbírek umírněnější, prozaičtější a mají spíše vzpomínkový a hodnotící charakter.¹³⁴

10 Poezie Františka Gellnera

10.1 Formální výstavba poezie Františka Gellnera

Stejně jako básně J. H. Krchovského mají i básně Františka Gellnera takřka vždy pravidelný rytmus, jejich počet slabik je tedy normován a přízvukné a nepřízvukné slabiky ve verších se pravidelně střídají.

Gellnerovy básně jsou však oproti básním J. H. Krchovského mnohem rozsáhlejší, většinou se skládají ze tří, čtyř nebo více strof. Počet veršů ve strofě je ale stejný – oba autoři své básně nejčastěji dělí do strof o čtyřech verších.

V Gellnerových básních se většinou setkáváme s kombinací daktylského a trochejského metra, tedy s daktylotrochejem. Ten mnohdy nalezneme i v básních J. H. Krchovského, kde ale ovšem ve většině případů dominuje metrum pouze daktylské. Gellner ve svých básních, na rozdíl od J. H. Krchovského, vůbec nepracuje s volným veršem.

¹³³ František Gellner. In: Badatelna.eu [online].

¹³⁴ LEHÁR, Jan, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. Česká literatura od počátků k dnešku. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Česká historie, s. 473.

Na dnešek měl jsem pěkný sen

– U U| – U| – U U

o tobě, moje milá.

– UU| – U|– U

Zdalo se mi, však zdálo jen,

– U U|– U| – U U

že jsi mou ženou byla.¹³⁵

– U U| – U| – U

V několika Gellnerových básních se uplatňuje v kombinaci s daktylem trochej s předrážkou.

A přijde den, a růže vonět budou

U|– U| – U|–U|– U| – U

těžce a omamně.

– U U|– U U

Nad duší pustou, vyprahlou a chudou

U| –U|– U| – U| – U|– U

zapláče touha mně.¹³⁶

– U U| – U U

Jednoznačně převažujícím druhem rýmu v Gellnerových básních je rým střídavý, ale leckdy v nich nalezneme, stejně jako v poezii J. H. Krchovského, kde také dominuje

¹³⁵ GELLNER, František. Verše. Doslov Bohumil Svozil. Editor Vladimír JUSTL. Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 59.

¹³⁶ Tamtéž, s. 58.

rým střídavý společně s rýmem sdruženým, i všechny ostatní druhy rýmů, případně jejich vzájemné kombinace.

V mé hlavě ještě chaos bezradný je	A
(noc celou prohýřil jsem do jitra)	B
a již zas tíseň bezdůvodná bije	A
úderý těžkými mně do nitra. ¹³⁷	B

Gellner se svou tvorbou snažil vymezit proti symbolistně-dekadentní poetice, čehož chtěl dosáhnout depoetizací svých básní. Této skutečnosti se budu věnovat později, nicméně s ní souvisí i Gellnerův způsob práce s jazykem, který se odlišuje od způsobu, jakým s jazykem nakládá J. H. Krchovský. Gellner totiž nijak nepracuje s rýmovou zatížeností veršů a nevyužívá ani mnoho cizích výrazů. Důvodem je Gellnerova snaha autenticky napodobit jazyk, který je charakteristický pro prostředí, ve kterém se jeho lyrický subjekt pohybuje, tedy povětšinou pro prostor hospod, kaváren či ulice. Z toho důvodu se v jeho verších vyskytují nespisovné, hovorové výrazy (např. zejtra nebo přitisk), které leckdy nalezneme i v básních J. H. Krchovského.

Ze stejného důvodu Gellner využívá i přímou řeč, která navíc také napomáhá prozaizaci básně. Přímou řeč nalezneme i v básních J. H. Krchovského, Gellner ale na rozdíl od něj ve svých básních dodržuje pravidla interpunkce a téměř nikdy interpunkci nevyužívá k posilování významů či pointy.

¹³⁷ GELLNER, František. Verše. Doslov Bohumil Svozil. Editor Vladimír JUSTL. Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 40.

I přes svou snahu depoetizovat své verše a využívat především přímá pojmenování, Gellner ve svých básních uplatňuje několik básnických prostředků.

Z figur často, stejně jako J. H. Krchovský, využívá anaforu („Své nejkrutější děkuju mu dny,/ své msty a nenávisti kalnou stoku,/ své nejživější dekuju mu sny.“¹³⁸) či inverzi („na světů neznámých rozhraní“¹³⁹).

Z tropů ve svých textech mnohdy uplatňuje metaforu, metonymii („v zákoutí velkoměstské kloaky“¹⁴⁰), personifikaci („v mé krvi žádost tvého těla zpívá“¹⁴¹), přirovnání („zármutek všečen jak voda uplyne“¹⁴²), ironii a nebo také dysfemismus („někdo ti bude hnit po boku“¹⁴³), což jsou tropy, se kterými pracuje ve svých básních i J. H. Krchovský.

Pro Gellnerovy básně je také příznačná přítomnost „refrénů“, tedy verše či dvou, které se v básni vyskytují opakovaně, jako např. v básni XXXI ve sbírce *Radosti života*, kde každá sloka obsahuje dvouverší „Trochu se vraždilo, trochu se kradlo,/ pereme, pereme špinavé prádlo.“¹⁴⁴ Básně tak díky tomu připomínají hospodské či kavárenské písně a popěvky, čímž se Gellner opět snaží posílit autenticitu svých básní.

10.2 Tematická a motivická rovina poezie Františka Gellnera

10.2.1 Depoetizace

Jak jsem již uváděla výše, generace buřičů se snažila vymezit proti tehdy převládající symbolistně-dekadentní poetice. Konkrétně František Gellner toho chtěl dosáhnout depoetizací a prozaizací svých básní.

Z jeho fejetonistických úvah o umění lze vyrozumět, že byl přesvědčený, že na umění je nejdůležitější obsahová, poznávací stránka daného díla. Zastával názoru, že „umělecká práce je hlavně realizací promyšleného záměru a že dobrý spisovatel musí být především

¹³⁸ GELLNER, František. Verše. Doslov Bohumil Svozil. Editor Vladimír JUSTL. Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 19.

¹³⁹ Tamtéž, s. 67.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 78.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 30.

¹⁴² Tamtéž, s. 63.

¹⁴³ Tamtéž, s. 54.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 88.

psychologem a sociologem své doby.“ Gellner byl skeptický vůči modernímu umění a naprosto odmítal nadřazování umění nad reálný život, čímž se stavěl do přímé opozice proti dekadenci.¹⁴⁵

S tím souvisí Gellnerova volba časoprostoru, tedy to, že se jeho básně odehrávají v reálném životě, v konkrétní životní situaci. Pro větší autentičnost využívá i jazyka typického pro dané prostředí a snaží se užívat především přímá pojmenování. Tímto neustálým upozorňováním na reálnost situace protestuje proti dekadentnímu pojetí umění. Tím, že jeho texty pak působí srozumitelně, se také vymezuje proti dvojznačnosti a výlučnosti dekadence. Avšak ani přesto jeho verše nejsou významově jednoduché, Gellnerův „stylově destabilizační kontext“ totiž podněcuje čtenáře k přemýšlení nad významovou nejednoznačností oněch přímých pojmenování.¹⁴⁶

Ovšem paradoxem potom je, že se Gellner v některých básních také přibližuje symbolistně-dekadentní poetice, a to především v básních s anarchistickou tematikou.

Gellnerovy básně je v podstatě možné rozdělit na dva druhy, a to na básně příběhové, odehrávající se v konkrétní situaci, které je lyrický subjekt sám přítomen nebo ji alespoň komentuje, a na básně reflexivní, které působí jako lyrická osobní zповěď. V obou případech ale autor čerpá ze své reálné životní zkušenosti. Lze tedy říci, se nejedná o žádnou autorovu stylizaci, a že je tím pádem možné uvažovat o identitě autora a lyrického subjektu básní.

10.2.2 Zklamání a životní nenaplněnost

Naprostou většinu Gellnerových básní spojuje pocit zklamání ze života – lyrický subjekt byl v mládí plný nadšeného očekávání, byl připravený vrhnout se do života, na který se tolik těší, jenže zjistil, že skutečný život se jeho představám ani trochu nepodobá. Uvědomil si, že je v něm plno zklamání, bolesti a banální všednosti.

V Gellnerových básních můžeme zaznamenat často se opakující motiv srdce, na kterém básník ono zklamání demonstruje. Tento motiv se zde vyskytuje ve dvou podobách – srdce jako pohár, který nejdříve přetéká očekáváním a nadšením – „Já držím pohár ve své

¹⁴⁵ ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 177.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 175.

dlani,/ jenž čeká na rty člověk./ Já držím pohár ve své dlani:/ své srdce, které přetéká.¹⁴⁷
– ale později je naopak zcela prázdný – „se srdcem vyprahlým/ a pustým vystřízlivím.“¹⁴⁸
Druhým pojetím tohoto motivu je potom vnitřní plamen – „V srdci mi žhnoucí plameny
hoří.“¹⁴⁹ – ale i tento mocný plamen je postupem času uhašen – „Skutečnost sevřela srdce
mi/ ledově studenou dlani“¹⁵⁰, a lyrický subjekt tak podléhá deziluzi.

Ve snaze nemyslet (byť jen na chvíli) na životní nenaplněnost a duševní prázdnotu, snaží
se lyrický subjekt dosáhnout alespoň smyslových prožitků – „Drobky pod stůl hází nám
osud,/ ostatní vše je nicota./ Alkohol ještě je!/ Holky jsou posud!/ Jsou ještě radosti
života!“¹⁵¹ Svě zklamání se snaží zamaskovat ironií a cynismem.

Lyrický subjekt ale trpí nejen kvůli životní prázdnotě, ale také kvůli bolesti, kterou mu
způsobili ostatní lidé, a to především ženy – „Všichni mi lhali, všichni mi lhali,/ blázna si
ze mne dělali./ Předemnou citem se rozplývali,/ za zády se mi vysmáli.“¹⁵² Lyrický subjekt
si připadá zrazený, a přestože se cítí osamělý a přál by si mít v životě nějakou blízkou
osobu, bojí se dalšího zklamání, a tak se raději snaží dalším vztahů vyvarovat – „Srdce mé
stále po lásce prahne,/ nikomu však již nevěřím./ Když někdo ke mně ruce své vztáhne,/
ustoupím bojácně ke dveřím.“¹⁵³

Lyrický subjekt se neustále trápí, a tak mnohdy pomýšlí i na sebevraždu. K takto
definitivnímu činu se ale nechce uchýlit – „A přece zdráhám se, já piják notorický,/ svým
hrdlem prolítí svůj doušek poslední.“¹⁵⁴ – protože „Mé srdce divě životu se rouhá,/ mé
srdce divě život miluje./ Přes mrtvolu snů bolestná má touha/ za novou fikcí v běh mne
bičuje.“¹⁵⁵ Lyrický subjekt tedy touží po sebevraždě, ve které nalézá východisko z bídné
situace, ale zároveň o svůj život nechce přijít, třebaže je to život plný trápení a prázdnoty.
Tuto rozpolcenost nalézáme i v poezii J. H. Krchovského.

I ostatní témata jako jsou zbytečnost lidské existence a osamělost, která jsem právě
zmiňovala, má Gellner s J. H. Krchovským společná, ovšem lyrický subjekt
J. H. Krchovského emoce s nimi spojené prožívá mnohem intenzivněji – autor je záměrně

¹⁴⁷ GELLNER, František. Verše. Doslov Bohumil Svozil. Editor Vladimír JUSTL. Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 9.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 44.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 10.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 59.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 66.

¹⁵² Tamtéž, s. 87.

¹⁵³ Tamtéž, s. 87.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 37.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 46.

hyperbolizuje, ale je také možné, že na to má vliv i psychická choroba lyrického subjektu. Další drobná odlišnost spočívá v tom, že lyrický subjekt J. H. Krchovského, na rozdíl od toho Gellnerova, netouží po žádném navazování citových vztahů, dost dobře se spokojí pouze s tělesnou blízkostí.

10.2.3 Ironie

Jedním z nejvýraznějších rysů poezie Františka Gellnera je ironie, což je také jeden z důvodů, proč s ním bývá J. H. Krchovský tak často spojován. Oba autoři totiž ve svých básních ironizují naprosto všechno a u obou básníků tato ironie funguje především jako prostředek pro vnější zamaskování duševní bolesti.

Terčem ironie v Gellnerových básních se často stává nadměrná konzumace alkoholu lyrického subjektu a také bolest, kterou mu způsobila některá z žen – „Na zdraví tobě a na zdraví všem,/ kdož tebe užili, drahá/ a všem, které ještě vášnivým rtem/ ve křeči zulíbáš nahá!“¹⁵⁶ Jindy zesměšňuje i sám sebe – „Za ženu vezmu si gorilu./ Myslím, že shodneme se./ Má srdce divoké jako já/ a též je bez konfese.“¹⁵⁷ V uvedené ukázce autor též upozorňuje na to, že nevyznává žádnou víru, čímž mohl mnohé ve společnosti pobouřit. V jiné básni si zase, i přes svůj židovský původ, utahuje z židovství.

Oproti J. H. Krchovskému se tedy ironie u Gellnera netýká pouze témat osobních, ale i společenských, kromě výše uvedených Gellner ve svých básních zesměšňuje třeba i význam manželství („Někdo ti pomůže nudu tvou nésti,/ někdo ti bude hnít po boku.“¹⁵⁸) a pomocí ironie demonstruje i svůj odpor k banálnímu životu měšťanů – „Dost možná: Zde se narodili/ a žili v tupém štěstí svém./ Několik bytů zalidnili/ životaschopným potomstvem.“¹⁵⁹

10.2.4 Sebe prezentace lyrického subjektu

„Jsem smutný mládenec, rouhavý cynik,/ v rozpuku mládí zhořkl mi svět,/ v ovzduší krčem a v zápachu klinik/ vypučel písňě mé jedový květ.“¹⁶⁰ Lyrický subjekt v básních

¹⁵⁶ GELLNER, František. Verše. Doslov Bohumil Svozil. Editor Vladimír JUSTL. Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 21.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 73.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 54.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 13.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 66.

Františka Gellnera se prezentuje jako společenský vyvrhel a „špatný člověk pokažených mravů.“¹⁶¹ Neuznává žádné sociální normy, ba dokonce všechny, kteří přijímají všeobecné společenské hodnoty, rád pobuřuje svým bohémským vystupováním. Svůj přístup k životu shrnuje v básni *To je teď celá moudrost moje*, jeho cílem v podstatě je „svůj život rychle utratit,/ nic nezískat, nic neztratit,“¹⁶² protože ono vlastně ani není, co by mohl získat či ztratit, jelikož v životě nenalézá nic smysluplného, nalézá v něm jen všudypřítomné zklamání.

Jelikož je to „člověk nemravný a zanedbaný“¹⁶³, nedaří se mu udržovat žádné vztahy – „Své lásky k zášti přinutím/ a přátele si znechutím.“¹⁶⁴ – a proto se mnohdy cítí osamělý. Všechno to špatné je v něm natolik zakořeněné, že se stává až toxickým pro své okolí: „Jsem na škodu jen blížním svým,/ vlasti a národu./ Spaluju dechem mrazivým/ veškerou úrodu.“¹⁶⁵ V básni, ze které uvedený úryvek pochází, lyrický subjekt hovoří ke své milé, která ho opustila kvůli jinému, s nímž čeká dítě. Lyrický subjekt je přesvědčený, že kdyby zůstala s ním, jistě by těhotná nebyla, a dále to posměšně komentuje slovy: „Buď ráda, že jsem nespálil/ tvůj požehnaný klín,/ chacha!/ tvůj požehnaný klín.“¹⁶⁶ Lyrický subjekt se tak opět snaží za kousavou ironii schovat své zlomené srdce.

Tato sebe prezentace lyrického subjektu je v mnoha ohledech podobná sebe prezentaci lyrického subjektu básní J. H. Krchovského, ovšem u něj je vše opět pojato v hyperbolizované podobě – lyrický subjekt se vidí jako snad až nestvůrné a nejnižší a nejubožejší stvoření na světě. Chová k sobě odpor a zároveň se sám sebe bojí. Také je nebezpečný, ale na rozdíl od lyrického subjektu Gellnera, je nebezpečný sám pro sebe, ne pro okolí, u J. H. Krchovského jakékoli hlubší společenské vztahy zcela absentují.

10.2.5 Pointa

Také Gellner ve svých básních, stejně jako J. H. Krchovský, pracuje s pointou.

J. H. Krchovský pointou často radikálně mění vyznění celého textu, význam básně se tak mnohdy zcela otočí anebo začne působit dvojsmyslně. Gellner ji za tímto účelem využívá

¹⁶¹ GELLNER, František. Verše. Doslov Bohumil Svozil. Editor Vladimír JUSTL. Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 86.

¹⁶² Tamtéž, s. 24.

¹⁶³ Tamtéž, s. 85.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 32.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 61.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 62.

jen málokdy, pro něj je pointa spíše prostředkem pro posílení navozené atmosféry, např. když melancholicky laděnou báseň XXXV v *Radostech života* zakončí verši: „a vrby chtějíce mne poděsit/ volaly na mne posměšnými skřeky: Příteli, bratře, pojd' se oběsit!“¹⁶⁷ – čímž čtenáře šokuje a dodá básni skutečně tragické vyznění.

Gellner pointu často využívá také jako způsob, jakým naopak narušuje danou situaci, proud myšlenek nebo navozenou atmosféru, aby upozornil na skutečnost situace konstatováním něčeho věčného, např. když popisuje jedno ze svých milostných dobrodružství a upozorní najednou na to, že probíhalo na poměrně nepohodlném místě – „Vysokou zdí byl obehnan dům. –/ Přemilosrdný bože,/ jakés to stvořil milencům/ tvrdé svatební lože!“¹⁶⁸ Je to také další z prostředků, kterými se Gellner snaží své básně depoetizovat.

10.2.6 Časoprostor a motiv alkoholu

Další z výrazných motivů poezie Františka Gellnera je motiv alkoholu, který je typický také pro básně J. H. Krchovského.

Lyrické subjekty obou básníků přistupují ke konzumaci alkoholu podobně – snaží se tím alespoň na chvíli otupit svou ztrápenou mysl: „Když nejhůř bude, sklenka ti zbude,/ srdce ti utiší znenáhla.“¹⁶⁹ Oba alkohol často popíjí v hospodě, u Gellnera se navíc objevuje ještě prostor kavárny či šantánu, kde se lyrický subjekt účastní společenské zábavy, na rozdíl od lyrickému subjektu J. H. Krchovského, který nejčastěji popíjí o samotě v prostředí svého domova. Ale i Gellnerův lyrický subjekt mnohdy pije alkohol sám, zatímco ostatní tráví čas ve společnosti svých blízkých: „Čas nudný v hospodě zabívám./ Co venku je rušno a živo,/ zdlouhavým douškem dopívám/ z prasklé sklenice pivo.“¹⁷⁰

V Gellnerových verších se motiv pití ale nepojí pouze s alkoholem, např. v básni *A přece zdráhám se* je tento motiv spojený se sebevraždou vypitím jedu („A přece zdráhám se, já piják notorický,/ svým hrdlem prolítí svůj doušek poslední.“¹⁷¹), jindy lyrický subjekt

¹⁶⁷ GELLNER, František. Verše. Doslov Bohumil Svozil. Editor Vladimír JUSTL. Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 94.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 53.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 54.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 21.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 37.

metaforicky připodobňuje své životní trápení k pití z číše plné bolesti – „Života číši jsem naklonil ke rtu,/ piju z ní smutek a bolest a zmar.“¹⁷²

Kromě prostředí hospody se u obou autorů setkáváme také s prostředím města, a to především nočního města, jehož ulice jsou v básních J. H. Krchovského povětšinou prázdné, zatímco ty u Gellnera jsou plné života.

Nutno ještě podotknout, že u obou básníků se setkáváme i s názvy konkrétních reálných měst či míst, avšak s tím rozdílem, že Gellnerovy básně se odehrávají výhradně v realitě, zatímco u J. H. Krchovského se setkáváme i s prostředím „transcendentálním“.

10.2.7 Vztah k ženám a erotické motivy

Gellner ve svých básních často tematizuje milostná dobrodružství se ženami, stejně tak jako J. H. Krchovský. Gellnerův lyrický subjekt se však v této souvislosti projevuje citově – mnohdy vyzdvihuje ženskou krásu, detailně popisuje emociálně nabitě intimní okamžiky a velice často se v jeho básních setkáváme s motivem polibku. U J. H. Krchovského se však téměř nikdy s žádným citovým zaujetím v tomto směru nesetkáváme, naopak jeho popisy sexuálních scén jsou vlastně docela věcné, často v nich využívá citově neutrální výrazy (např. sliznice, pochva, varlata,...) nebo naopak vulgarismy, takže sexuální akt u něj vždy vyznívá buď naprosto vulgárně, nebo snad jako jakýsi anatomický popis, kde jakékoli city zcela absentují.¹⁷³ Lyrický subjekt J. H. Krchovského vidí ženy opravdu pouze jako objekt sexuálního uspokojení, zatímco ten Gellnerův se leckdy do ženy po jednorázovém milostném styku skoro i zamiluje.

V Gellnerových básních se pak ale setkáváme pouze s motivem zlomeného srdce nebo nešťastné lásky. Lyrický subjekt, třebaže se jindy snaží působit cynicky, se na ženy zlobí a má potíže jim nadále důvěřovat – „Jedna ubíjí něhou svých zraků/ druhá jedem svých objetí.“¹⁷⁴ Leckdy ale také sentimentálně vzpomíná na své bývalé, ztracené lásky a touží po hlubokém milostném vztahu. Ten ale bohužel není možný, jednak proto, že ho ženy již tolikrát zradily, že se chce raději dalšímu zklamání vyhnout, ale také kvůli jeho

¹⁷² GELLNER, František. Verše. Doslov Bohumil Svozil. Editor Vladimír JUSTL. Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 66.

¹⁷³ HRTÁNEK, Petr. Erotické motivy v poezii J. H. Krchovského. Host. 1998, 14(7), s. 22.

¹⁷⁴ GELLNER, František. Verše. Doslov Bohumil Svozil. Editor Vladimír JUSTL. Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 66.

příšerné povaze, která od něj vždy všechny odežene – „Že dobrou vzpomínku by měla na mne,/ říc' nemohu z žen ani o jedné.“¹⁷⁵

Oproti tomu lyrický subjekt J. H. Krchovského o navazování jakýchkoli vztahů vůbec nestojí, přestože ho jeho téměř permanentní osamělost ubíjí.

10.3 Výsledek komparace poezie Františka Gellnera a J. H. Krchovského

Komparací svých rozborů poezie Františka Gellnera a J. H. Krchovského jsem dospěla k záměru, že básníci se shodují především na tematické a motivické rovině. Oba ve svých básních řeší témata nenaplněnosti života a osamění a u obou autorů se často vyskytuje téma sebevraždy. Oba také pracují s ironií, pointou a se sexuálními motivy a s motivem alkoholu, jejich pojetí těchto motivů se však v některých ohledech liší, stejně jako je to u sebe prezentace lyrických subjektů jejich básní, která je podobná, avšak není zcela totožná. Hlavním rozdílem je to, že J. H. Krchovský většinu těchto témat a motivů ve svých básních hyperbolizuje a dovádí je až ad absurdum, přestože základ je v podstatě stejný nebo jen mírně odlišný jako u Gellnera.

Další rozdíl spatřuji v tom, že v Gellnerově tvorbě se příliš nesetkáváme s tématem smrti, které je pro J. H. Krchovského klíčové. Dále se básně J. H. Krchovského zaměřují de facto pouze na privátní zónu lyrického subjektu, zatímco Gellner ve svých básních reflektuje i společenská a politická témata.

Co se týká formální stránky poezie těchto autorů, našla jsem shody v užívání pravidelného rytmu a dělení strof do čtyřverší. Básně se ale liší především rozsahem a také tím, že J. H. Krchovský v několika případech využívá volný verš, zatímco Gellner nikoli. Autoři se ale také rozcházejí ve způsobu práce s jazykem, Gellner totiž, na rozdíl od J. H. Krchovského, nepracuje ani s významovou zatížeností rýmů.

Oba autoři také využívají několik stejných básnických prostředků (anaforu, inverzi, metaforu, metonymii, personifikaci, přirovnání a další), ovšem v textech Františka Gellnera jich nalezneme podstatně méně.

¹⁷⁵ GELLNER, František. Verše. Doslov Bohumil Svozil. Editor Vladimír JUSTL. Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 83.

Další rozdíly v tvorbě těchto autorů plynou z dekadentní stylizace J. H. Krchovského, která sice není zcela striktní, ale je v rozporu s Gellnerovým požadavkem autenticity a ukotvení prostoru do konkrétního, reálného prostředí, se kterým se sice poměrně často setkáváme i v poezii J. H. Krchovského, ale autor pracuje i s „transcendentálním“ světem, což je něco, proti čemu se chtěl František Gellner vymezit.

11 J. H. Krchovský – Neodekadent?

Pokud bych měla rozhodnout, zda se J. H. Krchovský povahou svých básní blíží více poezii Karla Hlaváčka nebo Františka Gellnera pouze na základě komparace svých analyticko-interpretacních rozborů textů uvedených básníků, přiklonila bych se spíše k tomu, že poezie J. H. Krchovského typologicky rezonuje intenzivněji s poezií Františka Gellnera.

Jak jsem již uváděla, poezii J. H. Krchovského charakterizuje tematizace zbytečnosti lidské existence, práce s ironií a sebeironií, pointou a také práce se sexuální tematikou a motivy alkoholu. To vše nalezneme i v básních Františka Gellnera. Oba autoři tato témata a motivy pojmají velice podobně, J. H. Krchovský je ale navíc ještě záměrně hyperbolizuje.

Poezie J. H. Krchovského ale zároveň obsahuje také mnoho prvků dekadentní poetiky, které nelze opomenout. Některé z nich, jako jsou tematizace smrti a pocitů zmaru, nalezneme i v básních Karla Hlaváčka. Ovšem také právě ony erotické motivy a tematizace šílenství patří též k prvkům, které můžeme označit jako za patřící k dekadentnímu umění, třebaže se v poezii Karla Hlaváčka vůbec nevyskytují. Je možné, že kdybych namísto Karla Hlaváčka podrobila obdobně pojatému analyticko-interpretacnímu rozboru díla jiného českého dekadenta, kupříkladu Jiřího Karáska ze Lvovic, výsledek mé komparace dekadenta a J. H. Krchovského mohl být jiný, a tyto shody s uměním dekadentů by se mohly projevovat zřetelněji. Podobnost s dekadentní poetikou dále spatřuji i v tom, že básně J. H. Krchovského jsou silně subjektivní a individualistické, či lépe řečeno až egoistické, a také i v Krchovského pojetí dvou (nebo možná i více) světů, které sice není možné označit za „ryze dekadentní“, ale je rozhodně v rozporu s poetikou Františka Gellnera, který klade důraz na konkrétnost prostředí. Jenže faktem je, že i takto „konkrétně“ pojaté básně je možné u J. H. Krchovského leckdy najít.

Výsledky mého rozboru mě ovšem také přivedly k závěru, že J. H. Krchovský spíše než aby se snažil přiblížit svými básněmi poezii českých dekadentů, přejímá prvky jejich poezie a přetváří si je podle sebe za tím účelem, aby dekadenci degradoval.

Jak jsem již uváděla dříve, i jiní básníci z prostředí undergroundu se snažili poezii osvobodit od jejího zastaralého puncu nositelky „vznešeného poslání“, jako příklad je možné uvést totální realismus Egona Bondyho a trapnou poezii Iva Vodsed'álka,

kteří měli na tvorbu J. H. Krchovského, nadšeného myšlenkou „poezie ponížené až na dno“, značný vliv.¹⁷⁶

J. H. Krchovský tedy opakovaně využívá kontrasty mezi „vysokým a nízkým“, stylizuje se na přebalech svých básnických sbírek do aristokrata, třebaže v básních v nich sám sebe neustále zesměšňuje, a striktně dodržuje tradiční metrum v obsahově vulgárních a ironických básních pouze s jediným úmyslem – diskreditovat poezii, ponížit ji a zbavit ji oné nálepky vznešeného umění. Důvodem, proč si za tímto účelem zvolil právě dekadenci, byla jeho osobní „inklinace“ k tomuto směru, jak jsem již také uváděla dříve. Sám autor dokonce tvrdí, že nikdy neměl v úmyslu psát poezii, ale „anti-básně“, a proto mnohdy vyjadřuje svou nespokojenost s tím, že je označován jako básník. O tomto tématu hovoří i v rozhovoru pro časopis Reflex, kde zároveň i připouští, že si z dekadence pouze utahuje – „Dělal jsem si kdysi hlínu neboli srandu i z poezie samotné a zneužíval její prostředky, což se mi vymstilo. Tak dlouho jsem si dělal prdel z básníků, až mě za něj prohlásili taky.“¹⁷⁷

Je tedy možné opět vztáhnout poezii J. H. Krchovského do souvislosti s poezií Františka Gellnera, který se také snažil jistým způsobem vymezit proti „vznešenému dekadentnímu umění“, a lze tím pádem v tomto ohledu opět nalézt jistou shodu.

Otázkou ale stále zůstává, zda je tedy vhodné označovat poezii J. H. Krchovského již zažitým pojmem „neodekadence“, či nikoli.

Jak jsem již uváděla dříve, pojem dekadence nebyl nikdy definován a skupina českých dekadentů kolem *Moderní revue* ani neměla žádný ucelený umělecký program, takže tento umělecký proud můžeme definovat pouze na základě společných znaků dekadentních uměleckých děl. Předpona „neo-“ potom značí návaznost na dekadenci přelomu 19. a 20. století prostřednictvím oživení oněch dekadentních prvků či nového přístupu k nim.

J. H. Krchovský na dekadenci zjevně navazuje, její poetiku si však podle svého přetváří a přízpůsobuje a z počátku ji využívá pouze k tomu, aby dekadenci zesměšňoval. To se však postupem času mění a tato legrace se převtěljuje ve všeobjímající ironii. A právě tuto ironii tak můžeme považovat za onen nový, „neodekadentní“ prvek, kterým J. H. Krchovský „původní“ dekadenci obohacuje.

¹⁷⁶ BALAŠTÍK, Miroslav. *Literatura v čase lovců: rozhovory se spisovateli 1995-2015*. Brno: Host, 2015, s. 38.

¹⁷⁷ KADLECOVÁ, Kateřina. *Slušný básník umírá mlád*. Reflex [online].

Jako jeho další nový přínos dekadenci můžeme považovat i ukotvení některých básní J. H. Krchovského do reálného prostředí (např. hospody, hřbitovy) a ono prolínání se „skutečného“ světa se světem „transcendentálním“.

V této souvislosti je také nutné znovu upozornit na fakt, že František Gellner ve své poezii netematizuje smrt tak často, jako J. H. Krchovský, což je zásadní rozdíl, stejně tak jako to, že Gellner uplatňuje ironii i v sociálním kontextu, avšak u J. H. Krchovského se jedná především o sebeironii, která je mnohem častější a silnější než u Františka Gellnera. Právě tematizace smrti a soustavné soustředění se výhradně na svou osobu jsou další dva prvky, které podporují to, že přiřazení básnické tvorby J. H. Krchovského k „neodekadenci“ je vhodnější, než označovat J. H. Krchovského za pokračovatele poezie anarchistických buřičů.

Pokud bychom se i nadále zajímali o to, jak se „neodekadence“ projevuje u dalších autorů, kteří jsou tímto pojmem také označováni, bylo by potřeba jejich poezii rovněž srovnat s českými dekadentními umělci přelomu 19. a 20. století. Je možné, že u těchto autorů, jako jsou již dříve zmiňovaný Luděk Marks či autoři, kteří jsou uvedeni v *Almanachu neodekadence* (2012) uspořádaným Kamilem Princem, by se „neodekadence“ projevovala jinak, avšak je pravdou, že v porovnání s dílem J. H. Krchovského se přínos těchto básníků pro „původní“ literární dekadenci jeví marginální.

12 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem porovnávala poezii J. H. Krchovského s poezií Karla Hlaváčka a Františka Gellnera. Každého básníka jsem nejprve zařadila do českého literárního kontextu, uvedla jsem jeho základní životopisná fakta a poté jsem podrobila jeho básnické dílo analyticko-interpretativnímu rozboru. Výsledky své analýzy jsem vždy komparovala s výsledkem své analýzy poezie J. H. Krchovského a v závěru každé kapitoly jsem shrnula své poznatky.

Na základě této komparace jsem uvedla, kterými konkrétními prvky se poezie J. H. Krchovského blíží poezii Karla Hlaváčka (především prací s významovou zatížeností rýmů a tematizací smrti, smutku a zmaru) a ve kterých ohledech se naopak podobá spíše poezii Františka Gellnera (práce s ironií, s pointou, tematizace nenaplněnosti života, sebevraždy, alkoholu a erotické motivy), ale uváděla jsem i rozdíly, které jsem v poezii těchto tří básníků našla (v porovnání s Karlem Hlaváčkem se jedná především o absenci ironie, motivu alkoholu a sexuální tematiky, v tom jsem našla shodu s Františkem Gellnerem, ovšem u něj chybí častá tematizace smrti, autorská stylizace a ukotvení básní výhradně do konkrétního prostředí).

Z výsledků nabytých touto komparací jsem odvodila, že poezie J. H. Krchovského svým charakterem inklinuje spíše k poezii buřiče Františka Gellnera, avšak zároveň jsem poukázala i na fakt že J. H. Krchovský prokazatelně pracuje s dekadentní poetikou (což se projevuje např. tím, že se stylizuje do aristokrata, tematizováním smrti a přítomností „transcendentálního“ světa v jeho básních), třebaže ji využívá především k tomu, aby poezii degradoval a tím ji zbavil „básnického patosu“.

Zamýšlela jsem se také nad pojmem „neodekadence“, který bývá ve spojitosti s poezií J. H. Krchovského často zmiňován, a došla jsem k závěru, že toto označení je pro básnickou tvorbu J. H. Krchovského vhodné, jelikož autor prokazatelně navazuje na poezii českých dekadentů přelomu 19. a 20. století a obohacuje ji o nové prvky, z nichž nejvýraznější je práce se sebeironií.

13 Anotace

Jméno a příjmení autora: Lucie Meluzínová

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci,
Katedra bohemistiky

Název bakalářské diplomové práce: Srovnání poezie J. H. Krchovského, Karla Hlaváčka a Františka Gellnera

Název bakalářské diplomové práce v angličtině: Comparison of poetic work by J. H. Krchovský, Karel Hlaváček and František Gellner

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

Rok obhajoby: 2020

Počet znaků: 84 474

Použitá literatura: 20

Příloha: 0

Klíčová slova: J. H. Krchovský, Karel Hlaváček, František Gellner, neodekadence, dekadence, anarchističtí buřiči

Klíčová slova anglicky: J. H. Krchovský, Karel Hlaváček, František Gellner, neo-decadence, decadence, generation of anarchistic rebels

Anotace práce: Cílem bakalářské práce je zjištění opodstatnění užívání pojmu „neodekadence“ v souvislosti s poezií J. H. Krchovského prostřednictvím srovnání jeho básnické tvorby s básnickou tvorbou předního představitele české dekadence Karla Hlaváčka a představitele generace anarchistických buřičů Františka Gellnera. V práci je analyzována nejen formální výstavba textů těchto básníků, ale i tematická a motivická rovina jejich básní, nejvýraznější témata a motivy jsou interpretovány. Výsledky jednotlivých analýz těchto básníků jsou průběžně konfrontovány za účelem zjištění, zda se poezie J. H. Krchovského typologicky blíží více poetice Karla Hlaváčka, nebo Františka Gellnera.

Anotace anglicky: The aim of the bachelor's thesis is to find out the justification for using the term "neo-decadence" in connection with the poetry of J. H. Krchovský by comparing his poetry with the poetry of the main representative of Czech decadence

Karel Hlaváček and the main representative of the generation of anarchistic rebels František Gellner. The bachelor thesis analyses formal construction of the texts of these poets as well as the thematic and motivic level of their poems. The most repeated motives and themes are interpreted. The results of these analyses are continuously compared with analyses of poetry of J. H. Krchovský in order to find out if J. H. Krchovský's poetry is more similar to typology of poetry of Karel Hlaváček or František Gellner.

14 Resumé

The aim of bachelor's thesis *Comparison of poetic work by J. H. Krchovský, Karel Hlaváček and František Gellner* is to find out the justification for using the term "neo-decadence" in connection with the poetry of J. H. Krchovský.

Firstly, the thesis is focused on J. H. Krchovský, the most popular current Czech poet. In short, there are introduced his biographical facts and his literary work is placed in Czech literary context. Then there is analyses of his poetry – the main focus is on formal construction of his poems as well as on interpretation of thematic and motivic plan of his poems. The most repeated motives and themes are interpreted.

Then, the thesis is focused on the main representative of Czech decadence Karel Hlaváček and then on the main representative of the generation of anarchist rebels František Gellner. Their poetic work is placed in Czech literary context as well and then their biographical facts are introduced and their literary work is placed in Czech literary context too. Next, there is analyses of their poetic work and analyses of formal construction as well as thematic and motivic plan. Results of these analyses are continuously compared with analyses of poetry of J. H. Krchovský in order to find out if J. H. Krchovský's poetry is more similar to typology of poetry of Karel Hlaváček (thematization of death, uselessness and sorrow) or František Gellner (irony thematization of alcohol, erotic motives and triviality of life and suicide).

At the end of the thesis there is author's reflection over the term of „neo-decadence“ and there are introduced facts why the term of „neo-decadence“ is appropriate for poetry of J. H. Krchovský (par. ex. thematization of death and aristocratic stylization), although he is making fun of decadence poetry at the first place.

15 Seznam použité literatury

- BALAŠTÍK, Miroslav. Literatura v čase lovců: rozhovory se spisovateli 1995-2015. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-408-9.
- BLAŽEJOVSKÁ, Alena. Zmoudření? Takové slovo bych si nedovolil použít. In: CzechLit.cz [online]. 2010, 29. 9. 2010 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/zmoudreni-takove-slovo-bych-si-nedovolil-pouzit/>
- ČORNEJ, Petr. Česká literatura na předělu století. 2. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2001. ISBN 80-86022-82-X.
- František Gellner. In: Badatelna.eu [online]. [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/2715/uvod/9201>
- GELLNER, František. Verše. Doslov Bohumil Svozil. Editor Vladimír JUSTL. Praha: Československý spisovatel, 1980.
- HLAVÁČEK, Karel. Básně. Doslov Jiří BRABEC a Zina TROCHOVÁ. Editor Zina TROCHOVÁ. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958.
- HRTÁNEK, Petr. Erotické motivy v poezii J. H. Krchovského. Host. 1998, 14(7), 18-25.
- HRUŠKA, Petr, MACHALA, Lubomír, VODIČKA, Libor a ZIZLER, Jiří (eds.). V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0.
- J. H. Krchovský & Krch-off band. In: Bandzone.cz [online]. [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://bandzone.cz/krchoff?at=albums>
- Jiří H. KRCHOVSKÝ. In: CzechLit.cz [online]. [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/autor/jiri-h-krchovsky-cz/>
- Jiří H. KRCHOVSKÝ. In: Slovník české literatury po roce 1945 [online]. [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=723>
- KADLECOVÁ, Kateřina. Slušný básník umírá mlád. Reflex [online]. 6. 5. 2010, 50 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/ohlasy/slusny-basnik-umira-mlad/>
- KOLÁR, Robert, Petr PLECHÁČ a Jakub ŘÍHA. Úvod do teorie verše. 3. vyd. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-051-4.

- KRCHOVSKÝ, J. H. Básně sebrané. Brno: Host, 2010. ISBN 978-80-7294-3562.
- MACHALA, Lubomír et al. Panorama české literatury (1) do roku 1989. Praha: Knižní klub, 2015, Universum. ISBN 978-80-242-4818-9.
- MACHALA, Lubomír et al. Panorama české literatury (2) po roce 1989. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-5054-0.
- LEHÁR, Jan, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. Česká literatura od počátků k dnešku. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Česká historie. ISBN 80-710-6308-8.
- PETERKA, Josef. Teorie literatury pro učitele. 3. vyd. Jíloviště, 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.
- SMOLKA, Zdeněk. Neodekadence? Tvar. 1997, (10), 7.
- TRÁVNÍČEK, Jiří. Knihy a jejich lidé. Host, 2013. ISBN 978-80-7294-967-0.